

Kartējums sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu attīstībai 2021.-2027. gadam (DI turpinājums)

Kartējums sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu attīstībai 2021.-2027. gadam (DI turpinājums) sinerģiski papildina sociālās pakalpojumu attīstības plānošanas dokumentos - Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādņēs 2021.–2027.gadam¹, Plānā personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju veicināšanai 2021.-2023. gadam², Informatīvajā ziņojumā par vienmērīgu sociālo pakalpojumu tīkla attīstību pašvaldībās un vienotas pieejas veidošanu sociālo pakalpojumu nodrošināšanā iedzīvotājiem³ un Sociālo pakalpojumu pilnveidošanas un attīstības plānā 2022.–2024. gadam⁴ noteiktos pasākumus un veicina dokumentos noteikto mērķu un rezultātīvo radītāju sasniegšanu. Ņemot vērā to, ka šajos plānošanas dokumentos detalizēti analizēta esošā situācija sociālo pakalpojumu jomā, identificēti galvenie izaicinājumi un nepieciešamie pasākumi, lai sekmētu sociālo pakalpojumu, tai skaitā sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu attīstību, kartējumā netiek iekļauta (dublēta) minētā informācija.

Sociālajiem pakalpojumiem ir būtiska nozīme cilvēka, kuram ir grūtības aprūpēt sevi vai pārvarēt kādas dzīves situācijas, dzīvē, īpaši, ja nav pietiekoša piederīgo atbalsta. Pēdējos divos Eiropas Savienības (turpmāk – ES) struktūrfondu plānošanas periodos pašvaldības lielākoties ir attīstījušas tos sociālos pakalpojumus, kuriem ir bijis pieejams ES struktūrfondu finansējums vai līdzfinansējums.

Jau ES struktūrfondu 2007.-2013. gada plānošanas periodā tika uzsākta atbalsta sniegšana sociālo pakalpojumu attīstības programmu izstrādei un ieviešanai plānošanas reģionos, izvirzot mērķi mazināt atšķirības sociālo pakalpojumu pieejamībā un sekmēt efektīvu pakalpojumu plānošanu pašvaldībās. Tomēr Eiropas Sociālā fonda (turpmāk – ESF) sniegtais atbalsts pilnībā neatrisināja esošās sociālo pakalpojumu pārklājuma un pieejamības problēmas. Atsevišķās pašvaldībās tika atbalstīti neproporcionāli daudz projektu attiecībā pret iedzīvotāju skaitu vai vairāki līdzīgu sociālo pakalpojumu sniedzēji salīdzinoši nelielā teritorijā, jo izšķirošs priekšnoteikums atbalsta saņemšanai bija projekta iesnieguma sagatavošanas kvalitāte, kur mazās pašvaldības lielākoties nespēja konkurēt ar lielākām pilsētām. Mazie novadi neveidoja sadarbības projektus, izņemot, ja iniciatīvu uzņēmās kāda no lielākajām pašvaldībām, biedrība vai SIA. Turklāt pakalpojumu attīstība ir tieši atkarīga no pašvaldības izpratnes, attīstīto pakalpojumu ilgtspējas, kā arī cilvēkresursu pieejamības un noturības.

ES struktūrfondu 2014.-2020. gada plānošanas periodā tika turpināta uzsāktā sociālo pakalpojumu attīstība, īstenojot deinstitutionalizācijas (turpmāk – DI) projektus visos Latvijas reģionos, tajos piedaloties 115 pašvaldībām⁵ pirms Administratīvi teritoriālās reformas (turpmāk – ATR). Pašvaldības, kas DI projektos nepiedalās, nesaņem ES finansējumu, un sociālo pakalpojumu attīstībai izmanto pašvaldības vai citus pieejamos resursus. Papildus tam sociālo pakalpojumu sniedzēji tiek veidoti no jauna un darbojas arī ārpus DI projektiem. Tomēr, veicot izvērtējumu par esošo situāciju sociālo pakalpojumu jomā⁶, līdzšinējo DI projektu progresu, novērtējot saņemto informāciju no pašvaldībām un nevalstiskajām organizācijām, kuras pārstāv dažādu mērķa grupu personu intereses, ir

¹ Apstiprinātas MK 01.09.2021., pieejamas: <https://likumi.lv/ta/id/325828-par-socialas-aizsardzibas-un-darba-tirgus-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

² Apstiprināts MK 17.08.2021., pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/325492-par-planu-personu-ar-invaliditati-vienlidzigu-iespeju-veicinasanai-20212023-gadam>

³ Pieņemts MK 19.10.2021., pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/8d83ec55-047f-4f8c-ab7d-7bb181cd67db

⁴ Apstiprināts MK 30.03.2022., pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/331256-par-socialo-pakalpojumu-pilnveidosanas-un-attistibas-planu-2022-2024-gadam>

⁵ Kopā 119, nepiedalās Rīgas pilsētas, Līvānu novada, Jaunjelgavas novada un Ciblas novada pašvaldības

⁶ Skat. Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādņu 2021. – 2027.gadam 2.pielikumu, pieejams <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40502106>

jāsecina, ka sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu (turpmāk – SBSP)⁷ pieejamība, efektivitāte un atbilstība dažādu mērķa grupas personu vajadzībām joprojām ir nepietiekama. Attiecīgi ir jāturpina DI process arī ES struktūrfondu 2021.-2027. gada plānošanas periodā, lai izveidotu jaunu SBSP infrastruktūru un nodrošinātu cilvēku vajadzībām atbilstošos pakalpojumus, tādējādi dodot iespēju nozīmīgi paplašināt pieejamo pakalpojumu klāstu un atbalstu saņēmušo cilvēku skaitu. Galvenie sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu veidotāji arī turpmāk būs pašvaldības, bet papildus tiks dotas iespējas veidot pakalpojumus arī nevalstiskajām organizācijām.

Attīstāmo SBSP kartējums balstās uz analīzi par esošo un līdz 2023. gada beigām izveidojamo sociālo pakalpojumu sniegšanas vietu pieejamību sadalījumā pa pašvaldībām, statistiku par mērķa grupu personu skaitu⁸ sadalījumā pa pašvaldībām, kā arī principu, ka visām pašvaldībām neatkarīgi no pašvaldības lieluma un cilvēku skaita tiek izvirzītas vienādas prasības obligāti nodrošināmo sociālo pakalpojumu klāsta nodrošināšanai. Pakalpojumu attīstības kartēšana nav balstīta uz mērķa grupas personu individuālo vajadzību analīzi, jo visaptveroša statistika par neapmierināto pieprasījumu pēc konkrēta veida pakalpojumiem nav pieejama⁹, jo cilvēki visbiežāk nepieprasa pašvaldībā pakalpojumus, ja tie nav pieejami vai par tiem ir pašam jāmaksā¹⁰. Papildus minētajam visaptveroša, individualizēta vajadzību izvērtēšana neattaisnojas, ja pakalpojumu piedāvājums seko ar vairāku gadu novirzi.

Ja 2014.-2020. gada plānošanas periodā DI projektu mērķa grupas bija cilvēki ar garīga rakstura traucējumiem (turpmāk – GRT), bērni ar funkcionāliem traucējumiem un ārpusģimenes aprūpē esoši bērni, tad 2021.-2027. gada plānošanas periodā kā papildus mērķa grupa iepriekš minētajām mērķa grupām ir plānota pensijas vecuma personas. 1. tabulā ir norādīta statistiskā informācija par DI mērķa grupām 2021. gadā.

1.tabula

DI projektu mērķa grupu statistika, 2021.gads

Personas ar GRT						
Uzskaitē esošo pacientu ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem (GRT) skaits, SPKC dati	Personu ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem (GRT) un I invaliditātes grupu ¹¹ skaits, LM dati	Personu ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem (GRT) un II invaliditātes grupu skaits, LM dati	Personu ar GRT skaits VSAC, LM dati	Personu ar GRT skaits, kuras gaida rindā uz VSAC, LM dati	Personu ar GRT skaits, kuras saņem SBSP, LM dati	SBSP ¹² saņēmēju īpatsvars, LM dati
93 652	5013	18492	4186	249	1997	32%

⁷ Sabiedrībā balstīti pakalpojumi ir pakalpojumi, kas personai sniedz atbalstu funkcionālo traucējumu radīto ierobežojumu pārvarēšanai, dodot iespēju dzīvot mājās, un bērnu gadījumā - augt ģimeniskā vai tai pietuvinātā vidē, ietverot preventīvos pasākumus, lai novērstu ilgstošas aprūpes institūciju pakalpojumu nepieciešamību. Sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi ir pretstatīti institucionālajai aprūpei

⁸ Cilvēku ar GRT skaits, kuriem ir noteikta I grupas jeb ļoti smaga invaliditāte, cilvēku skaits, kuriem noteikta invaliditāte psihisku un uzvedības traucējumu dēļ

⁹ Pieejamie dati par rindām uz pakalpojumiem ir fragmentāri, tie ir pieejami, piemēram, par valsts finansētiem pakalpojumiem vai atsevišķām pašvaldībām, piemēram, Rīgas pilsētu, bet pārsvarā statistikas pārskatos ir norādīts, ka nav rindu pēc tādiem pakalpojumiem kā aprūpe mājās, dienas aprūpes centri u.tml.

¹⁰ Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā noteikto klienta vai viņa apgādnieka pienākums ir samaksāt par saņemtajiem sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem, ja šajā likumā nav noteikts citādi.

¹¹ DI mērķa grupa ir personas ar smagiem un ļoti smagiem GRT jeb I un II invaliditātes grupu, 2021.-2027. gada plānošanas periodā īpašu uzmanību plānots pievērst SBSP attīstībai personām ar ļoti smagiem GRT jeb I invaliditātes grupu

¹² Statistika tiek uzkrāta par aprūpes mājās, dienas aprūpes centru, grupu māju un specializēto darbnīcu pakalpojumu saņēmēju skaitu. Individuālo konsultāciju un grupu nodarbību saņēmēji tiek uzskaitīti tikai projektu līmenī.

Bērni ar funkcionāliem traucējumiem ¹³			Pensijas vecuma personas ¹⁴				
Bērnu ar invaliditāti skaits, LM dati	Bērnu skaits valsts aprūpes institūcijās, LM dati	Bērnu skaits, kuri saņēmuši dienas aprūpes centru pakalpojumus bērniem ar invaliditāti, LM dati	Personu skaits virs darbības vecuma, oficiālās statistikas portāla dati	Uzskaitē esošo pacientu ar demenci skaits, SPKC dati	Pilngadīgo personu skaits pašvaldību aprūpes institūcijās, LM dati	Pilngadīgo personu skaits, kuras saņem aprūpi mājās, LM dati	Personu skaits, kuras saņēmušas dienas aprūpes centru pensijas vecuma personām pakalpojumus, LM dati
8746	126	264	418 365	4356	6532	17667	788

Visi ES struktūrfondu ieguldījumi būs vērsti uz SBSP kā primāri nodrošināmo aprūpes pakalpojumu pieejamības palielināšanu.

Cilvēkresursu pieejamībai sociālo pakalpojumu sniegšanai tiks turpināti ieguldījumi sociālā darba attīstībā pašvaldībās. 2022. gada martā - maijā, veicot pašvaldību sociālo dienestu aptauju, jautājumā par speciālistiem, kuri pašvaldībā nav pieejami pietiekamā skaitā, visbiežāk tika norādīts sociālais darbinieks pašvaldības sociālajā dienestā (78%) un aprūpētājs aprūpei mājās (56%). Lai gan sociālo darbinieku izglītībā ik gadu tiek ieguldīti valsts budžeta līdzekļi¹⁵, sociālā darbinieka kvalifikāciju ieguvušo piesaiste nozarei ir nepietiekama. Kā šīs problēmas visbiežākie iemesli aptaujā ir minēti nekonkurētspējīgs atalgojums un pārāk liels darba apjoms. Informatīvajā ziņojumā par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm prognozes ar augstāko izglītību sadalījumā pa izglītības tematiskajām grupām (pieprasījums pret piedāvājumu 2030. gadā) paredz, ka veselības un sociālās aprūpes izglītības tematiskajā grupā situācija turpina būt sabalansēta, kur kopumā vidējā termiņā darbaspēka pieprasījums un piedāvājums būs tuvu līdzsvaram. Tomēr ilgtermiņā darbaspēka piedāvājums var nedaudz pārsniegt pieprasījumu. Jāatzīmē, ka pēdējo 5 gadu laikā absolventu skaits veselības un sociālās aprūpes tematiskajā grupā pieaudzis par vairāk nekā 20%, savukārt kopš 2000. gada tas ir piecāršojies¹⁶. Ņemot vērā minēto jāsecina, ka sociālā darba speciālistu piesaiste darbam nozarē ir risināma citos veidos, nevis palielinot studējošo skaitu augstskolās.

Pasākums sociālā darba attīstībai 2021.-2027. gada plānošanas periodā paredz daudzveidīgu atbalstu sociālā darba speciālistu profesionālo prasmju pilnveidei, atbalstam un profesijas prestiža celšanai, kā arī apmācības sociālo pakalpojumu sniegšanā iesaistītajiem speciālistiem, tajā skaitā aprūpētājiem.

¹³ Statistika par sociālajiem pakalpojumiem pašvaldībās nedod iespēju korekti aprēķināt SBSP īpatsvaru bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, jo vislielākais pakalpojumu īpatsvars šai mērķa grupai ir dažādi sociālās rehabilitācijas un individuāla atbalsta pakalpojumi, par kuriem statistikas pārskatos informācija netiek norādīta.

¹⁴ Statistika par sociālajiem pakalpojumiem pašvaldībās nedod iespēju korekti aprēķināt SBSP īpatsvaru pensijas vecuma personām, jo nozīmīgs pakalpojumu apjoms šai mērķa grupai tiek finansēts no pašas personas vai ģimenes locekļu ienākumiem, un par tiem statistikas pārskatos informācija netiek norādīta.

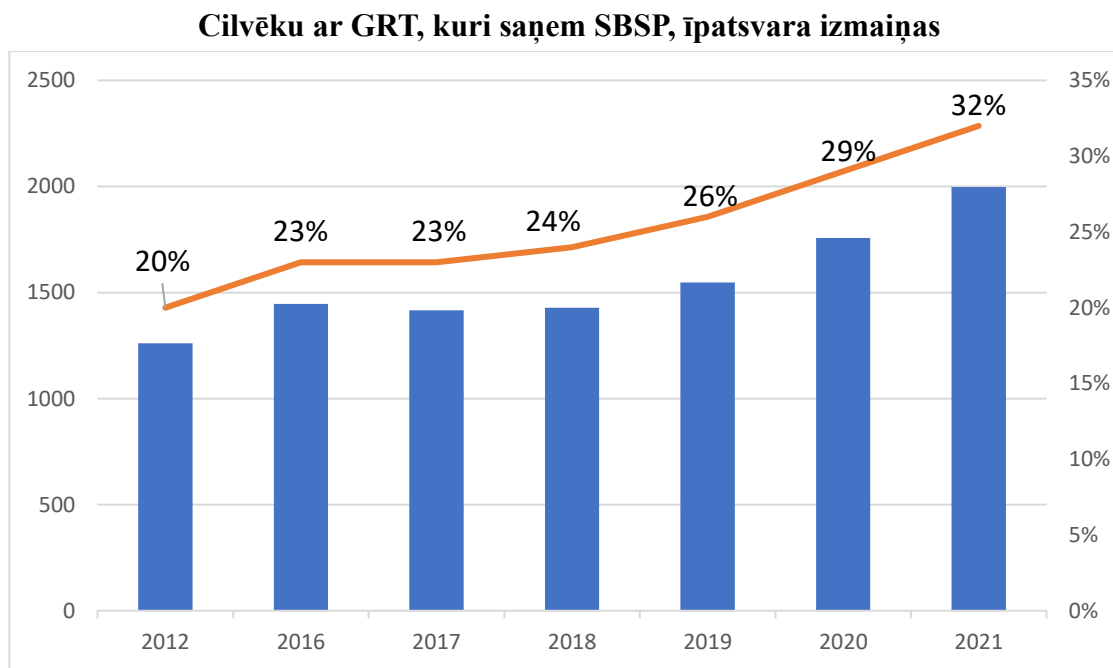
¹⁵ 2021. gadā bakalaura un maģistra studiju programmās no valsts budžeta līdzekļiem bija iespēja finansēt 111 studiju vietas; IZM statistika par augstāko izglītību liecina, ka 2019/2020. studiju gadā sociālā darbinieka kvalifikāciju ieguvušas 78 personas un maģistra grādu sociālajā darbā ieguvušas 27 personas.

¹⁶ 79.lpp., <https://www.em.gov.lv/lv/darba-tirgus-zinojums>

I Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu attīstība cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem

Uzsākot DI procesa plānošanu 2014.–2020. gada periodam, SBSP īpatsvars cilvēkiem ar GRT bija ļoti zems. No visiem cilvēkiem ar GRT, kuri saņēma sociālos pakalpojumus, 80% saņēma pakalpojumus ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā (turpmāk – ilgstošas aprūpes institūcija), bet 20% - SBSP. Virzoties uz institucionālo pakalpojumu samazinājumu, t.sk., īstenojot ESF un Eiropas Reģionālās attīstības fonda (turpmāk – ERAF) atbalstītus DI projektus, situācija pakāpeniski mainās. Situācijas izmaiņas kopš 2012.gada skatīt 1.attēlā.

1.attēls

Avots: LM dati

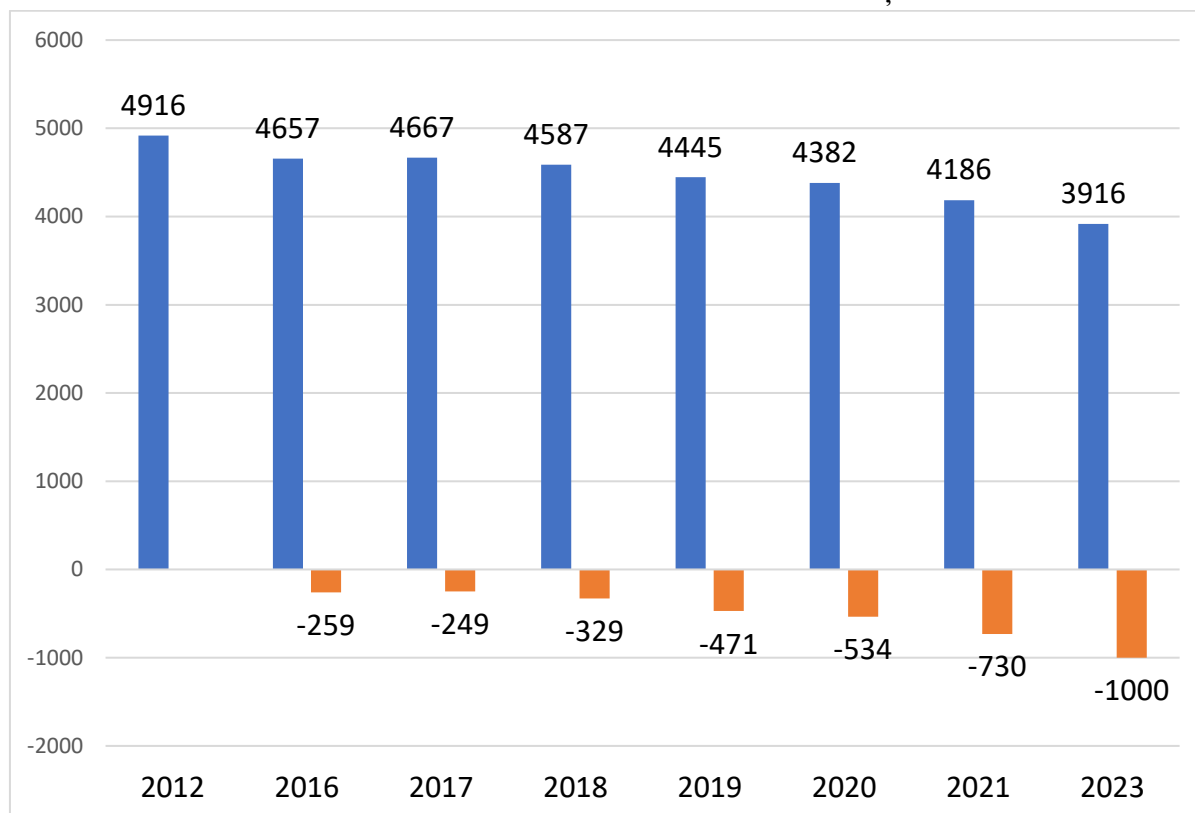
Lai gan sākotnēji bija plānots, ka mērķis – 45% no cilvēku ar GRT saņemtajiem sociālajiem pakalpojumiem ir SBSP – tiks sasniegts līdz 2023. gada beigām, DI lēnās ieviešanas dēļ šī rādītāja sasniegšana novirzīsies uz 2027.gadu¹⁷.

SBSP īpatsvara izmaiņas ietekmē gan SBSP veidu, apjoma un pieejamības palielināšanās, gan mērķtiecīga klientu vietu samazināšana valsts finansētajās ilgstošas aprūpes institūcijās (turpmāk – VSAC) cilvēkiem ar GRT. Ja, uzsākot DI projektus, 2015. gadā VSAC bija 4916 klientu vietas cilvēkiem ar GRT, un laikā līdz 2023. gadam tās jāsamazina par 1000, tad šobrīd ir īstenots vairāk nekā 70% no plānotā¹⁸. Detalizētāku informāciju skatīt 2.attēlā.

¹⁷ Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādņēs 2021. – 2027. gadam plānots, ka 2024. gadā tiks sasniegti 39%, bet 2027. gadā – 45%

¹⁸ 2021. gada beigās VSAC pakalpojumus sniedza 32 sociālo pakalpojumu sniedzēji (25 valsts institūciju filiāles un 7 līgumorganizācijas), nodrošinot ilgstošas aprūpes pakalpojumus 4186 personām ar GRT. Šajās institūcijās bija nodarbināts 3241 darbinieks.

VSAC vietu cilvēkiem ar GRT skaita izmaiņas

Avots: LM dati

Neskatoties uz klientu vietu skaita samazinājumu, arī rinda uz VSAC pakalpojumu cilvēkiem ar GRT ir samazinājusies - no 377 personām 2015. gadā uz 249 personām 2021. gada beigās.

Arī kopējā sociālo pakalpojumu sniedzēju proporcija pakāpeniski mainās par labu SBSP. Ja 2013. gadā gandrīz 30% no Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā reģistrētajiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem bija ilgstošas sociālās aprūpes institūcijas¹⁹, tad 2021. gadā tās veido 22%²⁰.

SBSP apjoms un pieejamība attīstās pakāpeniski. 2013. gadā darbojās 23 dienas aprūpes centri un to pakalpojumus saņēma 779 cilvēki ar GRT, t.sk. 235 - novadu pašvaldībās. Dienas aprūpes centri bija izveidoti 7 republikas pilsētās – Daugavpilī, Jēkabpilī, Jelgavā, Jūrmalā, Liepājā, Valmierā un Rīgā un 12 novados – Alūksnes, Cēsu, Dobeles, Ilūkstes, Kandavas, Kuldīgas, Limbažu, Ogres, Olaines, Salaspils, Saldus un Siguldas. Atsevišķi novadi pirka dienas aprūpes centru pakalpojumus no citām pašvaldībām. Papildus tam darbojās 6 specializētās darbnīcas (3 pašvaldībās, t.sk. 2 republikas pilsētās – Rīgā un Jūrmalā un 1 novadā – Siguldas) un 12 grupu dzīvokļi (7 pašvaldībās, t.sk. 4 republikas pilsētās - Daugavpilī, Jelgavā, Liepājā, Rīgā un 3 novados - Balvu, Burtnieku un Dobeles).

DI projektos, kuru īstenošana uzsākās 2015. gada beigās, tika plānots attīstīt un sniegt SBSP vismaz 2100 cilvēkiem ar GRT. DI projektu ieviešana sākās ar mērķa grupas personu individuālo vajadzību izvērtēšanu, atbalsta plānu izstrādi un plānošanas reģionu DI plānu izstrādi.

DI process norit gan DI projektu ietvaros, gan ārpus tiem. 2016. gadā – DI projektu sākumposmā cilvēkiem ar GRT kopumā 23 pašvaldībās²¹ nodrošināja (t.sk., pērkot no NVO) SBSP 33 dienas aprūpes centros (695 klientu vietas 21 pašvaldībā (19 pēc ATR)), 6 specializētajās darbnīcās (79 klientu

¹⁹ Skat. Partnerības līguma 47.lpp.

²⁰ Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā uz 15.12.2021. ir reģistrēti 955 sociālo pakalpojumu sniedzēji, 207 no tiem ir ilgstošas aprūpes institūcijas, pārsvarā – pensijas vecuma cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem

²¹ Neskaitot tās pašvaldības, kas ļoti nelielos apjomos pirka pakalpojumus citu pašvaldību teritorijās esošajos SBSP

vietas 3 pašvaldībās (3 pēc ATR)) un 15 grupu dzīvokļos (248 klientu vietas 9 pašvaldībās (9 pēc ATR)), detalizētāku informāciju skatīt 2.tabulā.

2.tabula

SBSP skaits cilvēkiem ar GRT sadalījumā pa pašvaldībām, 2016. gads

Nr. p.k.	Pašvaldība	Pašvaldība pēc ATR	Dienas aprūpes centru skaits	Specializēto darbnīcu skaits	Grupu dzīvokļu skaits
Kurzemes plānošanas reģions					
1.	Liepāja	Liepāja	1		1
2.	Saldus novads	Saldus novads	1		
3.	Talsu novads	Talsu novads	1		
Latgales plānošanas reģions					
4.	Daugavpils	Daugavpils	1		1
5.	Balvu novads	Balvu novads			1
6.	Daugavpils novads	Augšdaugavas novads	1		
7.	Ilūkstes novads	Augšdaugavas novads	1		
Rīgas plānošanas reģions					
8.	Rīga	Rīga	10	3	7
9.	Jūrmala	Jūrmala	1	1	1
10.	Ķekavas novads	Ķekavas novads	1		
11.	Limbažu novads	Limbažu novads	1		
12.	Ogres novads	Ogres novads	1		
13.	Olaines novads	Olaines novads	1		
14.	Salaspils novads	Salaspils novads	1		
15.	Siguldas novads	Siguldas novads	2	2	
16.	Tukuma novads	Tukuma novads	1		1
17.	Kandavas novads	Tukuma novads	1		
Vidzemes plānošanas reģions					
18.	Valmiera	Valmieras novads	1		
19.	Burtnieku novads	Valmieras novads			1
20.	Alūksnes novads	Alūksnes novads	1		
Zemgales plānošanas reģions					
21.	Jelgava	Jelgava	3		1
22.	Jēkabpils	Jēkabpils novads	1		
23.	Dobeles novads	Dobeles novads	1		1
Kopā			33	6	15

Avots: LM dati

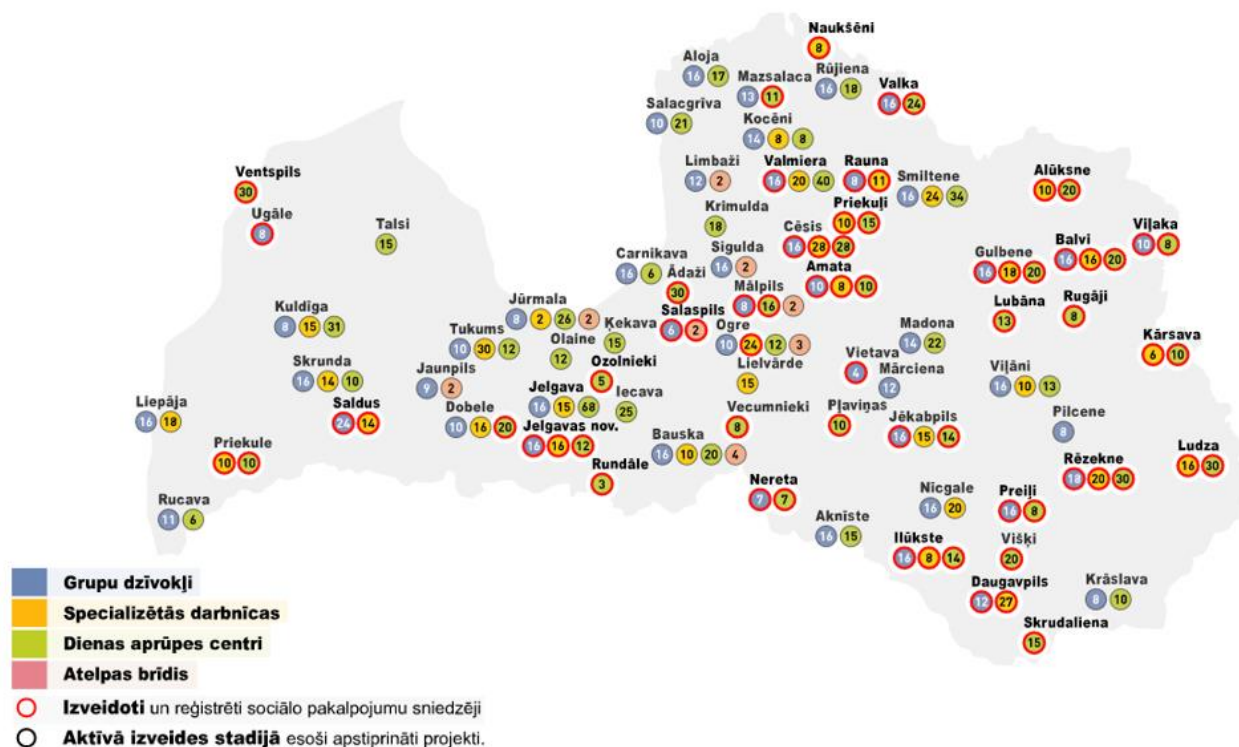
DI projektu īstenošana notiek lēnāk nekā plānots, un līdz 2022. gada 1. augustam bija izveidoti tikai 48% no plānotās SBSP infrastruktūras cilvēkiem ar GRT²². Detalizētāku informāciju skatīt 3.attēlā.

²² Kopumā 63 pašvaldības (37 pēc ATR) veic ieguldījumus, lai izveidotu 143 SBSP (ar 2015 klientu vietām) cilvēkiem ar GRT, t.sk. 54 dienas aprūpes centrus (ar 940 klientu vietām), 48 grupu dzīvokļus (ar 560 klientu vietām), 32 specializētās darbnīcas (ar 484 klientu vietām) un 9 atelpas brīža pakalpojumus (ar 31 klientu vietu) – ņemot vērā pašvaldību lēmumus, kas pieņemti līdz 2022. gada 1.augustam.

DI projektos plānotā un izveidotā SBSP infrastruktūra cilvēkiem ar GRT sadalījumā pa pašvaldībām

DEINSTITUCIONALIZĀCIJA - PROGRAMMAS PROGRESS - 2022. GADA AUGUSTS

Plānotā un izveidotā infrastruktūra **personām ar garīga rakstura traucējumiem**

Avots: LM dati

Līdz 2022. gada 1. augustam DI ERAF projektos bija izveidotas (vai paplašinātas) un reģistrētas Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā **69 sociālo pakalpojumu sniegšanas vietas** (ar 948 klientu vietām) cilvēkiem ar GRT. To sadalījums pa pakalpojumu veidiem ir šāds:

- **23 grupu dzīvokļi** (263 klientu vietas) 17 pašvaldībās – Valmierā, Balvu novadā (Balvos un Viļakā), Valkā, Salaspilī, Daugavpilī, Jēkabpilī, Rēzeknē, Jelgavas, Augšdaugavas (iepriekš Ilūkstes), Saldus, Preiļu, Smiltenes (iepriekš Raunas), Aizkraukles (iepriekš Neretas un Pļaviņu), Cēsu (Cēsīs un Spārē), Gulbenes, Ventspils, Limbažu novados;
- **28 dienas aprūpes centri** (433 klientu vietas) 18 pašvaldībās – Ludzas novadā (Ludzā un Kārsavā), Valkā, Ventspilī, Preiļos, Alūksnē, Rēzeknē, Gulbenē, Jēkabpilī, Ādažos, Jelgavas (t.sk. iepriekš Ozolnieku), Bauskas (iepriekš Rundāles un Vecumnieku), Madonas (iepriekš Lubānas), Augšdaugavas (iepriekš Daugavpils un Ilūkstes), Balvu (Balvos, Viļakā un iepriekš Rugāju), Aizkraukles (Pļaviņās un iepriekš Neretas), Cēsu (Cēsīs, Spārē un Priekuļos), Valmieras (Mazsalacā), Dienvidkurzemes (iepriekš Priekules) novados;
- **17 specializētās darbnīcas** (250 klientu vietas) 14 pašvaldībās – Ludzas novadā (Ludzā un Kārsavā), Saldū, Daugavpilī, Balvos, Alūksnē, Rēzeknē, Gulbenē, Ogrē, Jelgavas, Valmieras (iepriekš Nauksēnu), Smiltenes (iepriekš Raunas), Cēsu (Cēsīs, Spārē un Priekuļos), Dienvidkurzemes (iepriekš Priekules), Augšdaugavas (Ilūkstē) novados;
- **1 atelpas brīža pakalpojums** (2 klientu vietas) 1 pašvaldībā - Salaspilī.

Saņemto SBSP apjoms pieaug tikpat pakāpeniski, cik to sniegšanai nepieciešamās infrastruktūras izveide. Turklāt no SBSP infrastruktūras izveides pabeigšanas līdz pilnīgai pakalpojuma sniegšanas uzsākšanai var paiet pietiekami ilgs laiks, piemēram, pusgads vai vairāk.

2020. gadā cilvēkiem ar GRT kopumā 28²³ pašvaldības nodrošināja (t.sk., pērkot no NVO) SBSP 38 dienas aprūpes centros (892 klientu vietas 25 pašvaldībās (24 pēc ATR)), 7 specializētajās darbnīcās (94 klientu vietas 3 pašvaldībās (3 pēc ATR)) un 20 grupu dzīvokļos (332 klientu vietas 13 pašvaldībās (12 pēc ATR))²⁴. Detalizētāku informāciju skatīt 3.tabulā.

3.tabula

SBSP skaits cilvēkiem ar GRT sadalījumā pa pašvaldībām, 2020. gads

Nr. p.k.	Pašvaldība	Pašvaldība pēc ATR	Dienas aprūpes centru skaits	Specializēto darbnīcu skaits	Grupu dzīvokļu skaits
Kurzemes plānošanas reģions					
1.	Liepāja	Liepāja	1		1
2.	Ventspils	Ventspils	1		
3.	Saldus novads	Saldus novads	1		
4.	Talsu novads	Talsu novads	1		
Latgales plānošanas reģions					
5.	Daugavpils	Daugavpils	1		1
6.	Rēzekne	Rēzekne	1		
7.	Balvu novads	Balvu novads			1
8.	Daugavpils novads	Augšdaugavas novads	1		
9.	Ilūkstes novads	Augšdaugavas novads	1		
10.	Ludzas novads	Ludzas novads	1		
11.	Preiļu novads	Preiļu novads	1		
Rīgas plānošanas reģions					
12.	Rīga	Rīga	11	4	7
13.	Jūrmala	Jūrmala	1	1	1
14.	Ādažu novads	Ādažu novads	1		
15.	Limbažu novads	Limbažu novads	1		
16.	Ogres novads	Ogres novads	1		
17.	Olaines novads	Olaines novads	1		
18.	Salaspils novads	Salaspils novads	1		
19.	Siguldas novads	Siguldas novads	2	2	1
20.	Tukuma novads	Tukuma novads	1		2
Vidzemes plānošanas reģions					
21.	Valmiera	Valmieras novads	1		1
22.	Burtnieku novads	Valmieras novads			1
23.	Alūksnes novads	Alūksnes novads	1		
Zemgales plānošanas reģions					
24.	Jelgava	Jelgava	3		1
25.	Jēkabpils	Jēkabpils novads	1		
26.	Dobeles novads	Dobeles novads	1		1
27.	Jaunjelgavas novads	Aizkraukles novads			1
28.	Jelgavas novads	Jelgavas novads	1		1
Kopā			38	7	20

²³ Neskaitot tās pašvaldības, kas ļoti nelielos apjomos pirka pakalpojumus citu pašvaldību teritorijās esošajos SBSP

²⁴ Saskaņā ar statistikas pārskatu par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā 2020. gadā, pieejams <https://www.lm.gov.lv/lv/par-2020-gadu>; salīdzinot ar 2016. gadu, pieaugums par 5 dienas aprūpes centriem un 197 klientu vietām, 1 specializēto darbnīcu un 15 klientu vietām, 5 grupu dzīvokļiem un 28 klientu vietām.

Avots: LM dati

DI ERAF projekti paredz ieguldījumus 54 dienas aprūpes centros (940 klientu vietas) 31 pašvaldībā, 32 specializētajās darbnīcās (484 klientu vietas) 23 pašvaldībās, 48 grupu dzīvokļos (556 klientu vietas) 29 pašvaldībās.

Kopumā 37 pašvaldībās ar DI ERAF projektu līdzfinansējumu būs izveidotas SBSP sniegšanas vietas cilvēkiem ar GRT.

Ņemot vērā 2020. gadā jau esošo SBSP infrastruktūru²⁵, pašvaldību sniegtos pakalpojumus, un plānotos ERAF ieguldījumus, sagaidāms, ka līdz 2023. gada beigām cilvēkiem ar GRT būs pieejami 77 dienas aprūpes centri (1584 klientu vietas) 37 pašvaldībās, 38 specializētās darbnīcās (578 klientu vietas) 25 pašvaldībās un 65 grupu dzīvokļi (839 klientu vietas) 30 pašvaldībās. Detalizētāku informāciju skatīt 4.tabulā.

4.tabula

Plānotais SBSP skaits cilvēkiem ar GRT pēc DI ERAF projektu pabeigšanas (uz 2023.gada beigām)

Nr.	Pašvaldības pēc ATR	Dienas aprūpes centru skaits	Klientu vietu skaits dienas aprūpes centros	Specializēto darbnīcu skaits	Klientu vietu skaits specializētajās darbnīcās	Grupu dzīvokļu skaits	Klientu vietu skaits grupu dzīvokļos
Kurzemes plānošanas reģions							
1.	Liepāja	1	32	1	18	2	32
2.	Ventspils	1	30				
3.	Dienvidkurzemes novads	2	16	1	10	1	11
4.	Kuldīgas novads	2	41	2	31	2	22
5.	Saldus novads	1	25	1	14	3	24
6.	Talsu novads	2	30				
7.	Ventspils novads					1	8
Latgales plānošanas reģions							
8.	Daugavpils	1	46	1	27	2	28
9.	Rēzekne	2	50	1	20	2	18
10.	Balvu novads	3	36	1	16	2	26
11.	Augšdaugavas novads	3	49	2	28	2	32
12.	Krāslavas novads	1	10				
13.	Līvānu novads						
14.	Ludzas novads	2	40	2	22		
15.	Preiļu novads	1	8			1	16
16.	Rēzeknes novads	1	13	1	10	2	24
Rīgas plānošanas reģions							
17.	Rīga	12	285	4	54	8	140
18.	Jūrmala	1	44	1	5	2	26

²⁵ Neskaitot SBSP sniedzējus, kas 2021. un 2022. g. ir izveidoti un reģistrēti sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā bez DI ERAF atbalsta, jo nav informācijas, vai tie sniedz pašvaldību vai ESF finansētus pakalpojumus cilvēkiem ar GRT

19.	Ādažu novads	2	50				
20.	Ķekavas novads	1	15				
21.	Limbažu novads	1	20			1	12
22.	Mārupes novads						
23.	Ogres novads	2	59	2	39	1	10
24.	Olaines novads	1	12				
25.	Ropažu novads						
26.	Salaspils novads	1	25			1	6
27.	Saulkrastu novads						
28.	Siguldas novads	4	74	2	37	3	38
29.	Tukuma novads	2	57	1	30	5	38
Vidzemes plānošanas reģions							
30.	Valmieras novads	4	77	3	36	5	69
31.	Alūksnes novads	1	20	1	10		
32.	Cēsu novads	3	53	3	46	2	26
33.	Gulbenes novads	1	20	1	18	1	16
34.	Madonas novads	1	20			2	26
35.	Smiltenes novads	1	34	2	35	2	32
36.	Valkas novads	1	24			1	16
37.	Varakļānu novads						
Zemgales plānošanas reģions							
38.	Jelgava	3	68	1	15	2	32
39.	Jēkabpils novads	2	45	1	15	3	32
40.	Aizkraukles novads	2	17			2	11
41.	Bauskas novads	4	62	1	10	1	16
42.	Dobeles novads	1	35	1	16	2	35
43.	Jelgavas novads	2	22	1	16	1	16
KOPĀ		76	1564	38	578	65	838

Avots: LM dati

Savukārt, analizējot informāciju par plānoto pakalpojumu daudzveidību pašvaldībās pēc DI projektu pabeigšanas²⁶, ir sagaidāms, ka 3 veidu pakalpojumi, kuru sniegšanai ir nepieciešama atsevišķa infrastruktūra un kuri uzskatāmi par nepieciešamo minimumu iedzīvotāju pamatvajadzību nodrošināšanai katrā pašvaldībā - dienas aprūpes centri, specializētās darbnīcas un grupu dzīvokļi - cilvēkiem ar GRT būs pieejami 23 pašvaldību teritorijā, 2 veidu pakalpojumi būs pieejami 8 pašvaldību teritorijā, 1 veida pakalpojums būs pieejams 7 pašvaldību teritorijā, neviena pakalpojums – 5 pašvaldību teritorijā.

No augstākminētā ir secināms, ka 20 no 43 pašvaldībām cilvēkiem ar GRT savas pašvaldības teritorijā būs pieejami mazāk par 3 veidu pakalpojumiem, bet 5 pašvaldībās nebūs izveidota neviena SBSP sniegšanas vieta cilvēkiem ar GRT. Detalizētāku informāciju skat. 5.tabulā.

²⁶ Ir ņemti vērā tie SBSP sniedzēji, kurus pašvaldība finansēja 2020. gadā un kuri papildus tiks izveidoti DI ERAF projektos. SBSP sniedzēju skaits var nedaudz palielināties, atsevišķiem SBSP sniedzējiem izveidojoties ārpus DI projektiem

**Plānotie SBSP veidi cilvēkiem ar GRT sadalījumā pa pašvaldībām
pēc DI ERAF projektu pabeigšanas (uz 2023. gada beigām)**

Nr. p.k.	Pašvaldības ar trīs veidu SBSP infrastruktūru	Pašvaldības ar divu veidu SBSP infrastruktūru	Pašvaldības ar viena veida SBSP infrastruktūru	Pašvaldības bez SBSP infrastruktūras
1.	Liepāja	Ludzas novads	Ventspils	Līvānu novads
2.	Dienvidkurzemes novads	Preiļu novads	Talsu novads	Mārupes novads
3.	Kuldīgas novads	Limbažu novads	Ventspils novads	Ropažu novads
4.	Saldus novads	Salaspils novads	Krāslavas novads	Saulkrastu novads
5.	Daugavpils	Alūksnes novads	Ādažu novads	Varakļānu novads
6.	Rēzekne	Madonas novads	Ķekavas novads	
7.	Balvu novads	Valkas novads	Olaines novads	
8.	Augšdaugavas novads	Aizkraukles novads		
9.	Rēzeknes novads			
10.	Rīga			
11.	Jūrmala			
12.	Ogres novads			
13.	Siguldas novads			
14.	Tukuma novads			
15.	Valmieras novads			
16.	Cēsu novads			
17.	Gulbenes novads			
18.	Smiltenes novads			
19.	Jelgava			
20.	Jēkabpils novads			
21.	Bauskas novads			
22.	Dobeles novads			
23.	Jelgavas novads			

Avots: LM dati

Lai mazinātu teritoriālās atšķirības sociālo pakalpojumu pieejamībā, paredzēts, ka katrā pašvaldībā būs obligāti nodrošināmie sociālie pakalpojumi jeb minimālais sociālo pakalpojumu grozs, un citus sociālos pakalpojumus pašvaldība varēs attīstīt tikai tad, ja ir nodrošināti obligāti nodrošināmie sociālie pakalpojumi.

Vienota minimālā sociālo pakalpojumu groza nodrošināšana ir plānota neatkarīgi no pašvaldības lieluma un cilvēku skaita, t.i., visām pašvaldībām tiek izvirzītas vienādas prasības obligāti nodrošināmo sociālo pakalpojumu klāsta nodrošināšanai. Šāda principa ieviešanai Labklājības ministrija (turpmāk – LM) izstrādāja un Ministru kabinets 2021. gada 19. oktobrī pieņēma informatīvo ziņojumu “Par vienmērīgu sociālo pakalpojumu tīkla attīstību pašvaldībās un vienotas pieejas veidošanu sociālo pakalpojumu nodrošināšanā iedzīvotājiem”²⁷. 2022. gada septembrī ir sagatavoti un iesniegti valdībā grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, vienlaikus ir plānots turpināt diskusijas un meklēt risinājumus efektīvākai sociālo pakalpojumu

²⁷ Informatīvais ziņojums par vienmērīgu sociālo pakalpojumu tīkla attīstību pašvaldībās un vienotas pieejas veidošanu sociālo pakalpojumu nodrošināšanā iedzīvotājiem ir apstiprināts MK 19.10.2021., skat. https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/8d83ec55-047f-4f8c-ab7d-7bb181cd67db

finansēšanai, tai skaitā valsts atbalsta piešķiršanai pašvaldībām par sociālo pakalpojumu nodrošināšanu cilvēka dzīvesvietā, piešķirot papildu finansējumu mērķdotācijām pašvaldībām, individuālā budžeta pieejas ieviešanai sociālo pakalpojumu sniegšanā cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem, prioritāri bērniem ar ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem un inovāciju sociālo pakalpojumu sniegšanā veicināšanai.

Ņemot vērā minēto, ir paredzams, ka Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā tiks noteikts, ka **obligāti ikvienā pašvaldībā samērīgā termiņā²⁸ un veidā ir jānodrošina sociālais darbs dažādām mērķa grupām, kā arī šādi SBSPP sadalījumā pa mērķa grupām:**

Pilngadīgām personām ar smagiem funkcionāliem traucējumiem (t.sk. ar invaliditāti) -

- aprūpes mājās pakalpojums,
- dienas aprūpes centra pakalpojums cilvēkiem ar GRT,
- grupu mājas (dzīvokļa) pakalpojums cilvēkiem ar GRT,
- specializētās darbnīcas pakalpojums personām ar smagiem funkcionāliem traucējumiem,
- atelpas brīža pakalpojums.

Bērniem ar invaliditāti -

- aprūpes mājās pakalpojums (tai skaitā, Invaliditātes likumā noteiktais aprūpes pakalpojums bērniem),
- dienas aprūpes centra (prioritāri 16-18 gadus veciem bērniem, kuri nav iekļauti izglītības procesā) pakalpojums (ar pārejas periodu),
- atelpas brīža pakalpojums (institūcijā vai dzīvesvietā).

Pensijas vecuma cilvēkiem ar aprūpes vajadzībām, t.sk. personām ar demenci -

- aprūpes mājās pakalpojums.

Augstākminētais pašvaldībās obligāti nodrošināmo SBSPP klāsts tiek ņemts par pamatu, plānojot turpmākos ieguldījumus SBSPP cilvēkiem ar GRT pašvaldībās, pamatā orientējoties uz aprūpes mājās, dienas aprūpes centru, specializēto darbnīcu un grupu māju (dzīvokļu) pieejamību visās Latvijas pašvaldībās.

Pašvaldību nodrošināmo sociālo pakalpojumu klāstā pensijas vecuma cilvēkiem ar aprūpes vajadzībām, t.sk. personām ar demenci ietilpst ne tikai aprūpes mājās pakalpojums, bet arī ilgstošas aprūpes institūciju pakalpojums (tai skaitā ģimeniskai videi pietuvināts pakalpojums). Uz SBSPP ir attiecināma tikai tā pakalpojumu daļa, kas paredz ģimeniskai videi pietuvināta pakalpojuma sniegšanu²⁹. Atbilstoši statistikas datiem pēc ATR aprūpes mājās pakalpojumi tiek nodrošināti visās pašvaldībās, tomēr to apjoms un sniegtais atbalsts ne vienmēr ir pietiekams, tāpēc ar ESF+ finansējumu ir plānots atbalstīt aprūpes mājās pakalpojumu attīstību, tai skaitā mobilās aprūpes komandas ar speciāli aprīkotiem transportlīdzekļiem un drošības pogas pakalpojumu.

Papildus pašvaldību nodrošināmiem pakalpojumiem bērniem ar smagiem un ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem, kuriem funkcionālo traucējumu smaguma pakāpes dēļ nav iespējams nodrošināt aprūpi ģimenē, pie aizbildņa vai audžuģimeni, ir paredzēts turpināt sniegt valsts finansētus pakalpojumus ilgstošas aprūpes institūcijās, nodrošinot to pilnīgu pāreju uz ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu sniegšanu.

---

²⁸ Par minimālā sociālo pakalpojumu groza nodrošināšanas termiņu plānots vienoties Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma grozījumu saskaņošanas laikā. Ņemot vērā, ka visas pašvaldības nevarēs nodrošināt visus obligātos sociālos pakalpojumus nekavējoties, atsevišķu sociālo pakalpojumu izveidošanai ir paredzēts pārejas periods. Ņemot vērā šobrīd panākto vienošanos ar Latvijas Pašvaldību savienību, dienas aprūpes centra pakalpojuma, atelpas brīža pakalpojuma (institūcijā vai mājoklī) un specializētās darbnīcas pakalpojuma ieviešanas termiņš - 2026. gada 1. janvāris, bet ģimenes asistenta pakalpojuma - 2028. gada 1. janvāris.

²⁹ Investīcijas ģimeniskai videi pietuvinātu ilgstošas aprūpes pakalpojumu sniegšanas vietu izveidei pensijas vecuma personām ir paredzētas Atveseļošanas un noturības mehānisma plānā, bet aprūpes mājās pakalpojumu attīstība – ar ESF+ atbalstu.

Ieguldījumi šobrīd netiek plānoti atelpas brīža pakalpojumam, jo esošajos DI ERAF projektos plānotie atelpas brīža pakalpojumu sniedzēji vēl tikai veidojas, un paralēli notiek izmēģinājumu projekts³⁰, lai novērtētu šī pakalpojuma sniegšanas iespējas cilvēka dzīvesvietā (mājoklī). Šī pakalpojuma veida turpmāka attīstība tiks plānota pēc iepriekšminēto aktivitāšu rezultātu izvērtēšanas 2022. gadā.

Ņemot vērā informāciju 4.tabulā, var secināt, ka pēc DI ERAF projektu pabeigšanas pašvaldībās nebūs izveidota šāda SBSP infrastruktūra:

- dienas aprūpes centriem - 6 pašvaldībās;
- specializētajām darbnīcām - 18 pašvaldībās;
- grupu mājām (dzīvokļiem) - 13 pašvaldībās.

DI ERAF projektu pieredze liecina, ka vidējais klientu vietu skaits dienas aprūpes centros ir 17 klientu vietas, grupu mājās (dzīvokļos) -12 klientu vietas, specializētajās darbnīcās – 15 klientu vietas. Vidēji tās ir 14 klientu vietas vienā sociālo pakalpojumu sniedzējā.

Līdz ar to, lai katrā pašvaldībā būtu vismaz viens dienas aprūpes centra, specializētās darbnīcas un grupu dzīvokļu pakalpojumu sniedzējs, ir jāizveido vismaz 37 sociālo pakalpojumu sniedzēji ar 528 klientu vietām.

Papildus ir jāņem vērā, ka daļā pašvaldību būs nepieciešami vairāk par vienu konkrētā veida pakalpojumu sniedzēju, tāpēc iespēja veidot jaunus sociālo pakalpojumu sniedzējus ir jāparedz arī tajās pašvaldībās, kurās jau tiek sniegts konkrētais pakalpojums, bet mērķa grupas vajadzības ar to netiek pilnībā apmierinātas. Piemēram, Rīgas pašvaldībā regulāri ir pieprasījums pēc grupu mājas (dzīvokļa) pakalpojuma – 2021. gada 31. decembrī rindā bija 70 personas, tai skaitā 49 personas ar smagiem GRT (daļēji kā kompleksiem traucējumiem, jo daļai klientu ir arī smagi kustību un citi FT)³¹. Tāpēc tiek plānots atbalstīt vismaz 3 jaunu sociālo pakalpojumu sniedzēju izveidi pašvaldībās, kuras jau nodrošina minimālo sociālo pakalpojumu grozu.

DI ESF projektu ieviešana ir pierādījusi, ka bez ieguldījumiem infrastruktūrā sociālo pakalpojumu sniegšanu cilvēkiem ar GRT ir iespējams nodrošināt tikai salīdzinoši nelielā apjomā, gandrīz pusi no sniegtajiem pakalpojumiem veido speciālistu konsultācijas un individuāls atbalsts un grupu nodarbības, kas ir svarīgas, bet nevar aizvietot citus SBSP. To apstiprina 4.attēlā redzamā informācija³².

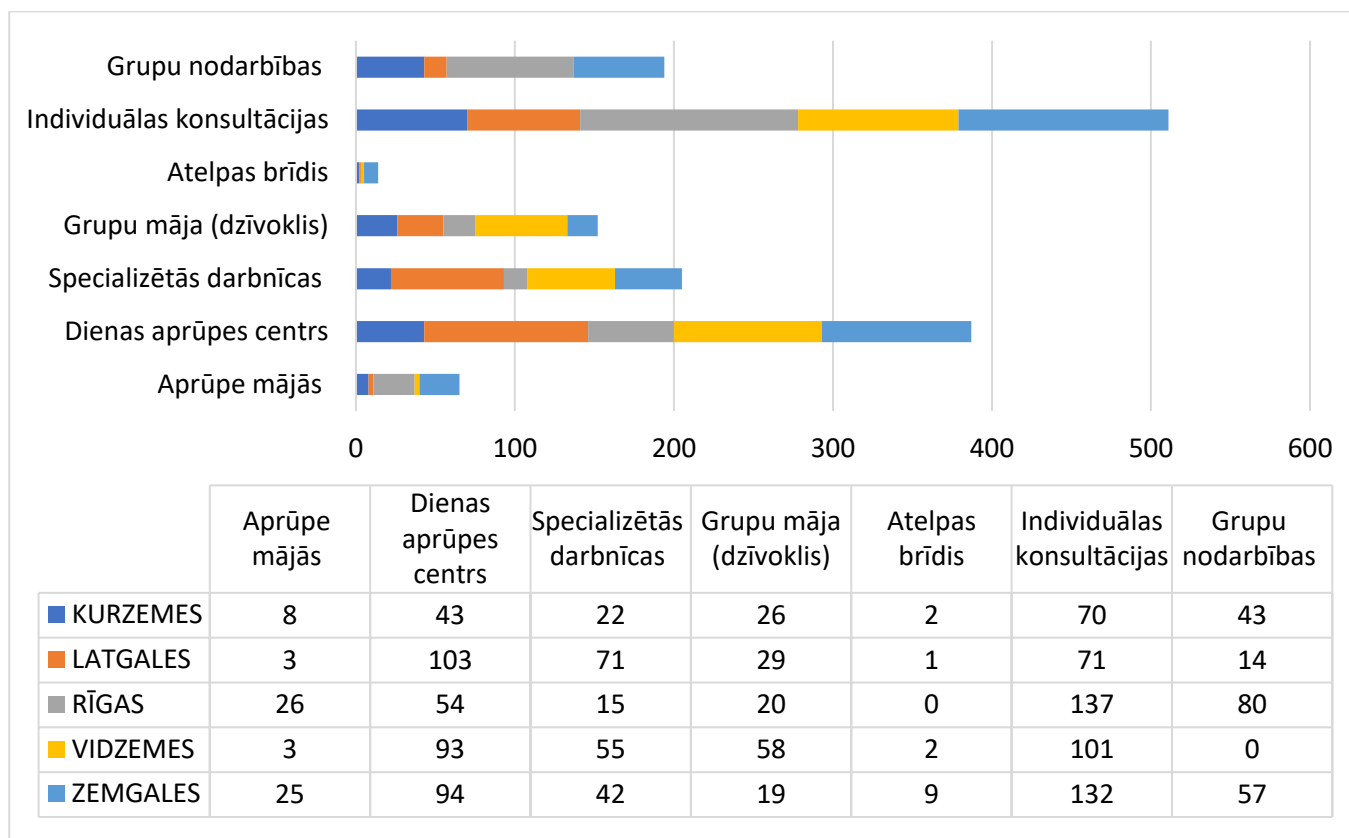
---

³⁰ 9.2.2.2. pasākuma "Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide" projekta ietvaros

³¹ Rīgas domes Labklājības departamenta GADAGRĀMATA „Sociālā sistēma un veselības aprūpe 2021. gadā”, 94.lpp., pieejama https://ld.riga.lv/files/Gadagramatas/gada_gramata_2021-GALS.pdf

³² Sniegto dienas aprūpes centru pakalpojumu apjoms arī ir vērā ņemams, bet tas ir būtiski pieaudzis tikai 2022. gadā, pateicoties ar ERAF atbalstu izveidotajai dienas aprūpes centru infrastruktūrai

DI ESF projektos sniegtie SBSPP cilvēkiem ar GRT uz 31.03.2022.

Avots: Plānošanas reģionu dati

Papildus iepriekšminētajam turpmāko ieguldījumu SBSPP plānošanā tiek ņemti vērā arī secinājumi un priekšlikumi no izvērtējuma “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu satura, pieejamības un ietekmes uz sociālo atstumtību izvērtējums pirmspensijas un pensijas vecuma personām un personām ar garīga rakstura traucējumiem”³³, kas tika pabeigts 2021. gada sākumā (turpmāk – Izvērtējums).

Galvenie Izvērtējuma secinājumi un priekšlikumi:

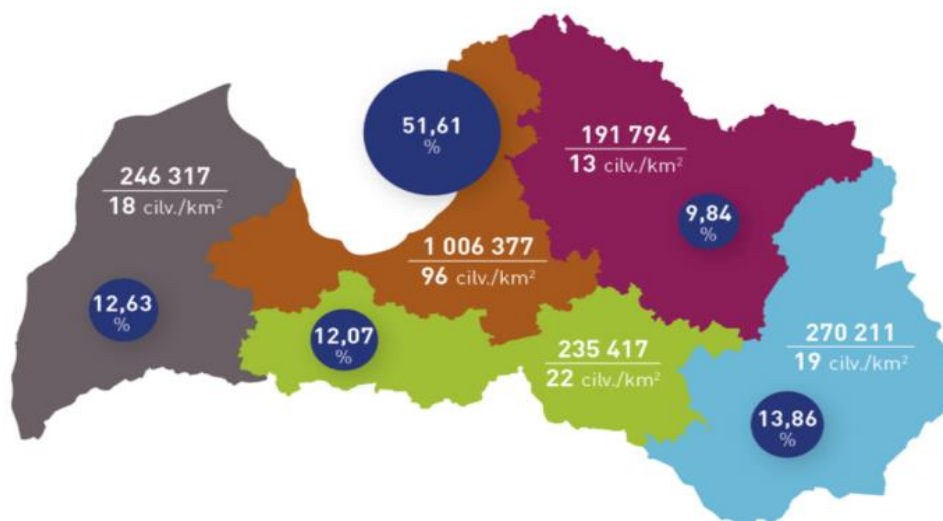
- Analizējot SBSPP sniegto pakalpojumu cilvēkiem ar GRT dinamiku pa gadiem, secināts, ka kopumā novērojams pieaugums dienas aprūpes centru, grupu māju (dzīvokļu), specializēto darbnīcu pakalpojumos, bet samazinājums aprūpes mājās pakalpojumā. Dienas aprūpes centros 2019. gadā bija pakalpojumu saņēmēju pieaugums par 15%, salīdzinot ar 2017. un 2018. gadu. Grupu māju (dzīvokļu) pakalpojumu saņēmēju skaits 2017.-2019. gadā pieauga par 5%. 2018. gadā specializēto darbnīcu pakalpojumu saņēmēju skaits strauji pieauga par 38%, tad 2019. gadā samazinājās, taču joprojām bija par 21% lielāks nekā 2017. gadā. Aprūpes mājās pakalpojuma saņēmēju skaitam bija novērojama samazinājuma tendence no 2017. - 2019. gadam, samazinoties par 12%.
- Gandrīz pusi no cilvēkiem ar GRT sniegtajiem SBSPP veido speciālistu konsultācijas un individuālais atbalsts, piekto daļu – atbalsta grupas un grupu nodarbības. Dienas aprūpes centru, grupu mājas (dzīvokļa) un specializēto darbnīcu pakalpojumi veido attiecīgi 10%, 7% un 6%. Aprūpe mājās un īslaicīgās sociālās aprūpes pakalpojumi kopā veido 7%.
- Vērtējot DI pasākuma ietvaros veidotās SBSPP infrastruktūras teritoriālo sadalījumu un pārklājumu, novērojama pastiprināta SBSPP sniedzēju skaita koncentrācija Latvijas vidusdaļā

³³ Pieejams Pārresoru koordinācijas centra Pētījumu un publikāciju datu bāzē, skat. <http://195.244.155.179/node/3142>

uz ziemeļu - dienvidu ass, kas pārklāj Rīgas plānošanas reģionu (turpmāk – RPR), Vidzemes plānošanas reģionu un Zemgales plānošanas reģionu (turpmāk – ZPR). Makrolīmenī šis sadalījums korelē ar iedzīvotāju skaita un blīvuma sadalījumu, skat. 5. attēlu.

5.attēls

Iedzīvotāju skaits un blīvums plānošanas reģionos, 2018. gadā

Avots: firmas.lv, balstoties uz Centrālās statistikas pārvaldes datiem

- Lai vērtētu pakalpojumu teorētisko pieejamību attāluma ziņā, tika salīdzinātas esošo pakalpojumu vietas ar DI pasākuma ietvaros plānotajām un identificētas šādas teritorijas ar zemu SBSP cilvēkiem ar GRT pārklājumu:
  - **specializēto darbnīcu pieejamība ziemeļrietumu Kurzemē var būt nepietiekama, jo tuvākā pakalpojuma sniegšanas vieta var atrasties pat 80 km attālumā. Optimāls risinājums būtu pakalpojumu attīstīšana Ventspilī³⁴,**
  - jaunie atelpas brīža pakalpojumi tiek koncentrēti Latvijas vidusdaļā ziemeļu-dienvidu ass koridorā, RPR un ZPR teritorijās. **Latvijas Austrumos un Rietumos attālums līdz tuvākajai pakalpojuma saņemšanas vietai var būt tik liels, ka pakalpojums vērtējams kā nepieejams.** Visi atelpas brīža pakalpojuma sniedzēji norāda 1-3 pakalpojumu saņēmēju vietas (kapacitāti), un arī faktiskais pakalpojumu saņēmēju skaits 2019. gadā nepārsniedz 20 cilvēkus ar GRT (balstoties uz sociālo dienestu aptaujas rezultātiem). **Tādēļ turpmāk pieejamība vērtējama kontekstā ar faktisko pieprasījumu,**
  - **Vidēji 11 % no cilvēkiem ar GRT, kuri dzīvo pašvaldībā, pēc 2023. gada saņems dienas aprūpes centra pakalpojumu.** Viszemākā pakalpojumu apjoma pieejamība ir prognozējama Dienvidkurzemes, Krāslavas, Līvānu, Mārupes, Rēzeknes, Ropažu, Saulkrastu, Ventspils novados,
  - Vidēji 5 % no cilvēkiem ar GRT, kuri dzīvo pašvaldībā, pēc 2023. gada saņems grupu dzīvokļa (mājas) pakalpojumu. **Kritiskākās pašvaldības, kurās šāds pakalpojums pašām nav prognozējams, ir Ķekavas, Līvānu, Ludzas, Mārupes, Olaines, Talsu novadi un Ventspils pilsēta,**
  - Vidēji 4 % no cilvēkiem ar GRT, kuri dzīvo pašvaldībā, pēc 2023. gada saņems specializēto darbnīcu pakalpojumu. **Kritiskākās pašvaldības, kurās šāds pakalpojums pašām nav prognozējams, ir Ādažu, Ķekavas, Krāslavas, Limbažu,**

³⁴ Kurzeme visiem, Atbalsta iespējas Ventspilī. Pieejams: <https://kurzemevisiem.lv/ventspils-lv-personas-ar-invaliditati-ventspils-pilseta-sanem-vairak-socialos-pakalpojumu/>

Līvānu, Ludzas, Madonas, Mārupes, Olaines, Preiļu, Ropažu, Salaspils, Saulkrastu, Talsu, Valkas, Ventspils novadi un Ventspils pilsēta.

- Plānojot infrastruktūras pasākumu izveidi 2021.–2027. gadā, ir jāņem vērā reālais pieprasījums pēc pakalpojumiem un to pieejamība kaimiņu pašvaldībās.
- Sociālo dienestu aptaujā kā pieejamākie SBSP cilvēkiem ar GRT ir norādīti asistenta, aprūpes mājās, speciālistu konsultāciju un individuālā atbalsta, kā arī dienas aprūpes centru pakalpojumi. Aptaujas rezultāti liecina, ka **daudzveidīgu SBSP pieejamība cilvēkiem ar smagiem un ļoti smagiem GRT vai multipliem traucējumiem ir ierobežota.**
- Vienlaikus Izvērtējuma informācija ļauj secināt, ka **pieprasījums pēc SBSP, t.sk. no cilvēkiem ar smagiem un ļoti smagiem GRT vai multipliem traucējumiem, ir tad, ja pašvaldībā ir pakalpojumu piedāvājums.** Kopumā SBSP pieejamība cilvēkiem ar smagiem un ļoti smagiem traucējumiem ir zema.
- Prognozējams, ka pēc DI projektu pabeigšanas pēc 2023. gada dienas aprūpes centru klientu vietu skaits pret 2019. gadu būs pieaudzis divas reizes – no 1024 līdz 2217. Grupu māju (dzīvokļu) klientu vietu skaits būs pieaudzis trīsarpus reizes - no 254 līdz 880. Specializēto darbnīcu klientu vietu skaits būs pieaudzis vairāk par astoņām reizēm – no 82 līdz 709. Atelpas brīža pakalpojumiem būs pieejamas 19 klientu vietas, šobrīd šis pakalpojums cilvēkiem ar GRT praktiski nav pieejams.
- SBSP sniedzēji norāda, ka pakalpojumu pieejamību negatīvi ietekmē nepieciešamība sniegt vienu pakalpojumu dažādām mērķa grupām ar dažādām atbalsta vajadzībām vienlaicīgi, piemēram, cilvēkiem ar psihiskām saslimšanām un cilvēkiem ar garīgiem (intelektuālas) attīstības traucējumiem.
- Pieprasījums pēc SBSP no cilvēkiem ar smagiem un ļoti smagiem GRT vai ar multipliem traucējumiem salīdzinājumā ar pašvaldībā deklarēto personu skaita mediānu liecina, ka **pieprasījumu kā lielu vērtē blīvāk apdzīvotu pašvaldību sociālo dienestu pārstāvji.**
- Fokusa grupas diskusijās kā prioritārais pakalpojums tika novērtēts **demenču dienas centri**, kuros cilvēki ar demenci var pavadīt visu dienu, kamēr ģimenes locekļi ir darbā. Taču būtiski ir šos pakalpojumus nodalīt dažādiem demences saslimšanas līmeņiem, jo vieglā un smagā formā saslimušiem cilvēkiem var būt būtiski atšķirīgs pakalpojumu saturs un formāts. LM kompetencē būtu sniegt atbalstu šādu demenču dienas centru pakalpojumu izveidei un nodrošināšanai visos plānošanas reģionos, lai pakalpojums būtu pieejams sasniedzamā attālumā visos novados.
- 49 % sociālo dienestu aptaujas dalībnieku pieprasījumu pēc SBSP no cilvēkiem ar smagiem un ļoti smagiem GRT vai multipliem traucējumiem novērtē kā retu un rindu praktiski nav, 29 % interesi vērtē kā regulāru, 14 % uzskata, ka interese ir, bet pakalpojumi netiek sniegti vai nav izveidoti.
- Pieprasījums pēc SBSP ir lielāks pašvaldībās ar lielāku iedzīvotāju skaitu un lielāku Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas (turpmāk – VDEĀVK) uzskaitē esošo pilngadīgo personu ar invaliditāti vidējo skaitu.
- Cilvēkiem ar autiskā spektra traucējumiem, multipliem traucējumiem, ļoti smagiem intelektuālas attīstības traucējumiem, ļoti smagām psihiskām saslimšanām vairāk nekā 50% no sociālo dienestu pārstāvjiem, kuri sniedza informāciju, norāda, ka pakalpojumus specifiski šīm grupām nav plānots sniegt.
- Prognozes par SBSP pieprasījumu un segumu:
  - dienas aprūpes centra pakalpojumus pēc 2023. gadam saņems ap 1730 cilvēku ar GRT, kas atbilstu ap 12% no visiem reģionos dzīvojošajiem cilvēkiem ar GRT vai ap 16% no tiem, kuriem prognozējams pieprasījums pēc šī pakalpojuma. Ja prioritāri vērtē tikai daļu no visas mērķa grupas (puse no cilvēkiem, kuri dzīvo VSAC, kopā ar tiem, kuriem

identificēts risks nonākt VSAC), tad pakalpojumu piedāvājums atbilstu ap 53% no šādas grupas,

- grupu mājas (dzīvokļa) pakalpojumu pēc 2023. gada saņems ap 737 cilvēku ar GRT, kas atbilstu ap 5% no visām reģionos dzīvojošajām personām ar GRT vai ap 8% no tām personām, kurām prognozējams pieprasījums pēc šī pakalpojuma. Ja prioritāri vērtē tikai daļu no visas mērķa grupas (puse no personām, kuras dzīvo VSAC, kopā ar tām, kurām identificēts risks nonākt VSAC), tad pakalpojuma piedāvājums atbilstu ap 23% no šādas grupas,
- specializēto darbnīcu pakalpojumu pēc 2023. gada saņems ap 660 cilvēku ar GRT, kas atbilstu ap 5% no visām reģionos dzīvojošajām personām ar GRT vai ap 8% no tām personām, kurām prognozējams pieprasījums pēc šī pakalpojuma. Ja prioritāri vērtē tikai daļu no visas mērķa grupas (puse no personām, kuras dzīvo VSAC, kopā ar tām, kurām identificēts risks nonākt VSAC), tad pakalpojuma piedāvājums atbilstu ap 26% no šādas grupas.
- Pirms DI pasākuma SBSP bija pieejami mazāk nekā 4% no mērķa grupas ar ilgtermiņa pieprasījumu, kas dzīvo reģionos. Pēc DI pasākuma pieejamība palielināsies līdz 8–16% atkarībā no pakalpojuma, kas teorētiski ir mazāk par sesto daļu no prognozētā ilgtermiņa pieprasījuma. Tādēļ secināms, ka **nākotnē infrastruktūras izveide un attīstība ilgtermiņā jāturpina vismaz tikpat lielā mērā kā DI pasākuma ietvaros, taču kopējais papildus nodrošinātais SBSP apjoms varētu vairākas reizes pārsniegt patreizējo piedāvājumu, lai pilnvērtīgi nodrošinātu cilvēku ar GRT vajadzības.**

Izvērtējuma veicēji pieprasījumu pēc SBSP cilvēkiem ar GRT noteica, analizējot DI projektos iesaistīto mērķa grupas personām plānotos atbalsta veidus un pieņemot, ka līdzīgas vajadzības būtu arī citiem cilvēkiem ar līdzīgiem funkcionāliem traucējumiem. Savukārt, prognozes par pakalpojumu segumu tika noteiktas, analizējot statistiku par pašvaldību sniegtajiem SBSP 2018. gadā un summējot tos ar DI projektos veidojamajā infrastruktūrā prognozēto pakalpojuma saņēmēju skaitu. Gan Izvērtējuma secinājumi, gan analīze par pašvaldībās trūkstošo obligāti nodrošināmo SBSP klāstu, ļauj nonākt pie līdzīgiem secinājumiem par turpmāk nepieciešamo atbalstu SBSP pieejamības palielināšanai.

Plānotais atbalsts SBSP attīstībai cilvēkiem ar GRT, multipliem traucējumiem un demenci

Balstoties uz iepriekšminēto, 2021.-2027. gada periodā indikatīvi ir nepieciešams šāds atbalsts SBSP attīstībai:

Cilvēkiem ar GRT:

- aprūpe mājās – visās pašvaldībās;
- dienas aprūpes centri - Ventspils novads, Līvānu novads, Mārupes novads, Ropažu novads, Saulkrastu novads, Varakļānu novads (6);
- specializētās darbnīcas – Ventspils pilsēta, Talsu novads, Ventspils novads, Krāslavas novads, Līvānu novads, Preiļu novads, Ādažu novads, Ķekavas novads, Limbažu novads, Mārupes novads, Olaines novads, Ropažu novads, Salaspils novads, Saulkrastu novads, Madonas novads, Valkas novads, Varakļānu novads, Aizkraukles novads (18);
- grupu mājas (dzīvokļi) – Ventspils, Talsu novads, Līvānu novads, Ludzas novads, Ķekavas novads, Mārupes novads, Olaines novads, Ropažu novads, Saulkrastu novads, Varakļānu novads, Alūksnes novads, Ādažu novads, Krāslavas novads (13).

Cilvēkiem ar smagiem un ļoti smagiem GRT vai multipliem traucējumiem:

- aprūpe mājās – visās pašvaldībās;
- dienas aprūpes centri - lielākajās valstspilsētās un vēl 1-3 pašvaldībās (6);
- specializētās darbnīcas lielākajās valstspilsētās (3);
- grupu mājas (dzīvokļi) - lielākajās valstspilsētās un vēl 1-3 pašvaldībās (6).

Ņemot vērā Izvērtējumā secināto, ka cilvēkiem ar smagiem un ļoti smagiem GRT vai multipliem traucējumiem lielāks pieprasījums pēc SBSP ir blīvāk apdzīvotās pašvaldībās, prioritāri SBSP šai mērķa grupai būtu veidojami pilsētās, atbilstoši cilvēku ar GRT skaitam, kuriem ir noteikta I grupas jeb ļoti smaga invaliditāte. Analizējot Labklājības informācijas sistēmas (LabIS) 2021. gada decembra **datus par cilvēku skaitu, kuriem noteikta invaliditāte psihisku un uzvedības traucējumu dēļ, kā arī cilvēku skaitu, kuriem noteikta I grupas jeb ļoti smaga invaliditāte psihisku un uzvedības traucējumu dēļ, vislielākais šādu cilvēku skaits ir Rīgā, Daugavpilī, Valmierā un Liepājā. Tām seko Jelgavas pilsēta, Talsu un Cēsu novadi. Līdz ar to šīs pašvaldības ir prioritārās vietas SBSP attīstībai cilvēkiem ar smagiem un ļoti smagiem GRT vai multipliem traucējumiem.** Papildus jāņem vērā, ka 2022. gada martā - maijā, veicot pašvaldību sociālo dienestu aptauju par pieprasījumu pēc SBSP un plāniem to attīstībai, šādas pašvaldības ir norādījušas plānus attīstīt SBSP mērķa grupai - cilvēki ar smagiem un ļoti smagiem GRT vai multipliem traucējumiem: dienas aprūpes centru – Rīga, Liepāja, Siguldas un Ropažu novads, grupu mājas (dzīvokļi) – Rīga, Siguldas un Tukuma novads, specializētās darbnīcas – Rīga, Ventspils un Jelgava.

Cilvēkiem ar demenci:

- aprūpe mājās – visās pašvaldībās;
- dienas aprūpes centri - valstpilsētās un vēl 1-3 pašvaldībās katrā plānošanas reģionā (20).

2022. gada martā - maijā, veicot pašvaldību sociālo dienestu aptauju par pieprasījumu pēc SBSP un plāniem to attīstībai, cilvēkiem ar demenci visbiežāk ir norādīts pieprasījums pēc aprūpes mājās pakalpojuma, kam seko dienas aprūpes centri.

Lai nodrošinātu jūtamu ietekmi uz neatkarīgu dzīvi atbalstošu SBSP attīstību, vienlaikus apzinoties sarežģītos apstākļus, kādos pašvaldībām būs jāpieņem lēmumi par jaunu sociālo pakalpojumu attīstību, un risku, ka pašvaldību ieinteresētība būs zema, tiek plānots, ka obligāti nodrošināmo sociālo pakalpojumu klāsta nodrošināšanai pašvaldībās, kā arī papildus pakalpojumu attīstībai pašvaldībās, kurās ir liela mērķa grupas koncentrācija, **ERAF tipa ieguldījumi būs nepieciešami vismaz 540 klientu vietu izveidei indikatīvi 40 sociālo pakalpojumus sniedzēju infrastruktūrā.**

Savukārt, **īpaši mērķētam atbalstam cilvēkiem ar ļoti smagiem GRT vai multipliem traucējumiem, ir jānodrošina iespēja vismaz 3 jaunu sociālo pakalpojumu sniedzēju izveidei (indikatīvi 54 klientu vietas).**

Pirms atbalsta sniegšanas uzsākšanas kartējums sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu attīstībai tiks aktualizēts, ņemot vērā pakalpojumu sniegšanas vietas, kas papildus ERAF atbalstītajām, tiks izveidotas līdz 2023. gada beigām, aktuālo informāciju par mērķa grupas vajadzībām un pašvaldības gatavību attīstīt SBSP. Balstoties uz minēto, tiks pielāgoti atklātās projektu iesniegumu atlases projektu iesniegumu vērtēšanas kritēriji.

II Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu attīstība bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, kuriem noteikta invaliditāte

Arī vienai no DI mērķa grupām - bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, kuriem noteikta invaliditāte (turpmāk - bērniem ar FT), uzsākot DI procesa plānošanu 2014.–2020. gada periodam, SBSP īpatsvars bija ļoti zems. Bērniem ar FT galvenokārt tika nodrošināta aprūpe mājās un dienas aprūpes centra pakalpojums, pašvaldībām pārsvarā tos iepērkot no nevalstiskā sektora vai citām pašvaldībām. Minētā tendence liecināja par piedāvājuma trūkumu pašvaldībās, kas varēja potenciāli veicināt vecāku izvēli bērnu ievietot ilgstošas sociālās aprūpes institūcijā. Virzoties uz institucionālo pakalpojumu samazinājumu, t.sk., īstenojot ESF un ERAF atbalstītus DI projektus, situācija pakāpeniski ir uzlabojusies.

DI projektos, kuru īstenošana uzsākās 2015. gada beigās, tika plānots attīstīt un sniegt SBSP vismaz 2270 bērniem ar FT³⁵. DI projektu ieviešana sākās ar bērnu ar funkcionāliem traucējumiem individuālo vajadzību izvērtēšanu, atbalsta plānu izstrādi un plānošanas reģionu DI plānu izstrādi.

DI process norit gan DI projektu ietvaros, gan ārpus tiem. 2016. gadā – DI projektu sākumposmā kopumā aprūpi mājās bērniem ar FT nodrošināja 3 pašvaldības (124 bērniem ar FT), dienas aprūpes centra pakalpojumus 22 pašvaldības (5384 bērniem ar FT)³⁶, detalizētāku informāciju skatīt 6.tabulā.

6.tabula

SBSP skaits bērniem ar FT sadalījumā pa pašvaldībām, 2016. gads*

Nr. p.k.	Pašvaldība	Pašvaldība pēc ATR	Aprūpes mājās pakalpojums	Dienas aprūpes centra pakalpojums
Kurzemes plānošanas reģions				
1.	Dundagas novads	Talsu novads		1
2.	Rojas novads	Talsu novads		1
3.	Saldus novads	Saldus novads		1
Latgales plānošanas reģions				
4.	Daugavpils	Daugavpils		1
5.	Rēzekne	Rēzekne		1
6.	Balvu novads	Balvu novads		1
7.	Viļānu novads	Rēzeknes novads		1
Rīgas plānošanas reģions				
8.	Rīga	Rīga	1	1
9.	Jūrmala	Jūrmala		1
10.	Ogres novads	Ogres novads		1
11.	Siguldas novads	Siguldas novads		1
12.	Krimuldas novads	Siguldas novads		1
13.	Tukuma novads	Tukuma novads	1	1
14.	Kandavas novads	Tukuma novads	1	
15.	Lielvārdes novads	Lielvārdes novads		1
16.	Carnikavas novads	Ādažu novads		1
17.	Mārupes novads	Mārupes novads		1
Vidzemes plānošanas reģions				
18.	Amatas novads	Cēsu novads		1
19.	Cēsu novads	Cēsu novads		1
20.	Alūksnes novads	Alūksnes novads		1
Zemgales plānošanas reģions				
21.	Jelgava	Jelgava		1
22.	Jaunjelgavas novads	Aizkraukles novads		1
23.	Skrīveru novads	Aizkraukles novads		1
Kopā			3	22

Avots: LM dati

³⁵ Atbilstoši 05.12.2017. MK noteikumiem Nr. 709 "Grozījumi Ministru kabineta 2015. gada 16. jūnija noteikumos Nr. 313 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.2. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem" 9.2.2.1. pasākuma "Deinstitutionalizācija" īstenošanas noteikumi" tika precizēts bērnu ar FT skaits (no 3 400 un 2 100), kas saņem atbalstu DI projektu ietvaros

³⁶ <https://www.lm.gov.lv/iv/par-2016gadu>

* Pakalpojumus nodrošina gan savas pašvaldības institūcijas, gan tie tiek iepirkti no NVO

DI projektu īstenošana notiek lēnāk nekā plānots, un līdz 2022. gada 1. augustam bija izveidots tikai 51% no plānotās SBSP infrastruktūras bērniem ar FT³⁷. Detalizētāku informāciju skatīt 6.attēlā.

6.attēls

DI projektos plānotā un izveidotā SBSP infrastruktūra bērniem ar FT sadalījumā pa pašvaldībām

Avots: LM dati

Līdz 2022. gada 1. augustam bērniem ar FT bija izveidoti (vai paplašināti) un reģistrēti Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā:

- **20 sociālās rehabilitācijas sniegšanas vietas** – 17 pašvaldībās (Balvos, Kārsavā, Rēzeknē, Ludzā, Kraujā (Augšdaugavas novads), Spārē (Cēsu novads), Inčukalnā, Saulkrastos, Salaspilī, Lielvārdē, Ānē (Jelgavas novadā), Kandavā, Aizputē, Saldū, Viļakā, Ličos (Preiļu novadā), Mazsalacā, Cēsīs, Ādažos, Daugavpilī);
- **14 dienas aprūpes centri** (162 klientu vietas) – 10 pašvaldībās (Alūksnē, Balvos, Benislavā (Balvu novads), Kārsavā, Rēzeknē, Ludzā, Pļaviņās, Sproģos (Aizkraukles novads), Saulainē (Bauskas novads), Bēnē (Dobeles novads), Ventspilī, Vecumniekos, Daugavpilī, Cēsīs);
- **1 atelpas brīža pakalpojuma sniegšanas vieta** (6 klientu vietas) – Daugavpilī.

Tāpat kā cilvēku ar GRT gadījumā, arī bērniem ar FT saņemto SBSP apjoms pieaug tikpat pakāpeniski, cik to sniegšanai nepieciešamās infrastruktūras izveide. Turklāt no SBSP infrastruktūras izveides pabeigšanas līdz pilnīgai pakalpojuma sniegšanas uzsākšanai var paiet pietiekami ilgs laiks, piemēram, pusgads vai vairāk.

³⁷ Kopumā 46 pašvaldības (32 pēc ATR) veic ieguldījumus, lai izveidotu 24 dienas aprūpes centrus (292 klientu vietām), 38 sociālās rehabilitācijas centrus un 7 atelpas brīža pakalpojuma sniegšanas vietās (48 klientu vietām)

2020. gadā kopumā bērniem ar FT aprūpes mājās pakalpojumu nodrošināja 4 pašvaldības, savukārt dienas aprūpes centra pakalpojumu – 18 pašvaldības, detalizētāku informāciju skatīt 7.tabulā.

7.tabula

SBSP skaits bērniem ar FT sadalījumā pa pašvaldībām, 2020. gadā³⁸

Nr. p.k.	Pašvaldība	Pašvaldība pēc ATR	Aprūpes mājās pakalpojums	Dienas aprūpes centra pakalpojums
Kurzemes plānošanas reģions				
1.	Ventspils	Ventspils		1*
2.	Ventspils novads	Ventspils novads		1*
3.	Aizputes novads	Dienvidkurzemes novads	1	
Latgales plānošanas reģions				
4.	Ludzas novads	Ludzas novads		1
5.	Preiļu novads	Preiļu novads		1
6.	Viļānu novads	Rēzeknes novads		1
Latgales plānošanas reģions				
7.	Rīga	Rīga	1	1*
8.	Jūrmala	Jūrmala		1
9.	Carnikavas novads	Ādažu novads		1
10.	Lielvārdes novads	Lielvārdes novads		1
11.	Ogres novads	Ogres novads		1
12.	Ķeguma novads	Ogres novads	1	
13.	Salaspils novads	Salaspils novads	1	1
14.	Siguldas novads	Siguldas novads		1*
Vidzemes plānošanas reģions				
15.	Cēsu novads	Cēsu novads		1
16.	Amatas novads	Cēsu novads		1
Zemgales plānošanas reģions				
17.	Jelgava	Jelgava		1
18.	Auces novads	Dobeles novads		1
19.	Jaunjelgavas novads	Aizkraukles novads		1
20.	Skrīveru novads	Aizkraukles novads		1
Kopā			4	18

Avots: LM dati

* Rīgas pilsēta, Ventspils pilsēta, Siguldas novads un Ventspils novads iepērk DAC pakalpojumu no NVO

DI ERAF projekti attiecībā uz bērniem ar FT paredz ieguldījumus 32 pašvaldībās pēc ATR, tai skaitā 24 dienas aprūpes centru, 38 sociālās rehabilitācijas centru un 7 atelpas brīža pakalpojuma sniegšanas vietās. **Kopumā 46 pašvaldībās jeb 32 pēc ATR būs izveidotas sociālo pakalpojumu sniegšanas vietas bērniem ar FT, detalizētāku informāciju skatīt 8.tabulā.**

³⁸ <https://www.lm.gov.lv/lv/par-2020-gadu>

Plānotais SBSP skaits bērniem ar FT pēc DI ERAF projektu pabeigšanas (uz 2023. gada beigām)

Nr. p.k.	Pašvaldība	Pašvaldība pēc ATR	Dienas aprūpes centrs	Sociālās rehabilitācijas centrs	Atelpas brīža pakalpojums
Kurzemes plānošanas reģions					
1.	Ventspils	Ventspils	1		
2.	Aizputes novads	Dienvidkurzemes novads		1	
3.	Kuldīgas novads	Kuldīgas novads	1		
4.	Saldus novads	Saldus novads		1	
Latgales plānošanas reģions					
5.	Daugavpils	Daugavpils	1	1	1
6.	Rēzekne	Rēzekne	1	1	
7.	Balvu novads	Balvu novads	1	1	
8.	Rugāju novads	Balvu novads	1		
9.	Viļakas novads	Balvu novads		1	
10.	Daugavpils novads	Augšdaugavas novads		1	
11.	Krāslavas novads	Krāslavas novads	1	1	
12.	Ludzas novads	Ludzas novads	1	1	
13.	Kārsavas novads	Ludzas novads	1	1	
14.	Preiļu novads	Preiļu novads		1	
15.	Rēzeknes novads	Rēzeknes novads	1	1	1
16.	Viļānu novads	Rēzeknes novads			
Rīgas plānošanas reģions					
17.	Ādažu novads	Ādažu novads		1	
18.	Kandavas novads	Tukums novads		1	
19.	Tukuma novads	Tukuma novads		1	
20.	Ķekavas novads	Ķekavas novads		1	
21.	Alojas novads	Limbažu novads		1	
22.	Salacgrīvas novads	Limbažu novads			
23.	Ogres novads	Ogres novads	1	1	
24.	Lielvārdes novads	Ogres novads		1	
25.	Olaines novads	Olaines novads		1	
26.	Salaspils novads	Salaspils novads		1	
27.	Inčukalna novads	Siguldas novads		1	
28.	Krimuldas novads	Siguldas novads		1	
29.	Saulkrastu novads	Saulkrastu novads		1	
Vidzemes plānošanas reģions					
30.	Valmiera	Valmieras novads	1	1	
31.	Kocēnu novads	Valmieras novads		1	
32.	Mazsalacas novads	Valmieras novads		1	
33.	Alūksnes novads	Alūksnes novads	1	1	
34.	Cēsu novads	Cēsu novads	1	1	1
35.	Amatas novads	Cēsu novads		1	
36.	Madonas novads	Madonas novads	1	1	1
37.	Smiltenes novads	Smiltenes novads	1	1	

Zemgales plānošanas reģions					
38.	Jelgava	Jelgava	1	2	1
39.	Jēkabpils	Jēkabpils novads	1	1	
40.	Salas novads	Jēkabpils novads			1
41.	Neretas novads	Aizkraukles novads	1		
42.	Pļaviņu novads	Aizkraukles novads	1		
43.	Bauskas novads	Bauskas novads	1	1	1
44.	Iecavas novads	Bauskas novads		1	
45.	Rundāles novads	Bauskas novads	1		
46.	Vecumnieku novads	Bauskas novads	1		
47.	Auces novads	Dobeles novads	1		
48.	Ozolnieku novads	Jelgavas novads		1	
Kopā			24	38	7

Avots: LM dati

Analizējot informāciju par plānoto SBSP bērniem ar FT daudzveidību, konstatējams, ka vairākas pašvaldības veido daudzfunkcionālos centrus, kuru ietvaros tiks sniegti gan dienas aprūpes centra, gan sociālās rehabilitācijas pakalpojumi (piemēram, Alūksnes, Cēsu, Madonas, Smiltenes, Bauskas novadā, Jelgavas, Valmieras pilsētā u.c.) tādējādi nodrošinot plašāka spektra sociālo pakalpojumu sniegšanu vienā vietā. Bērniem ar FT pakalpojumu pārklājums vienmērīgi tiek nodrošināts lielākajā daļā Latvijas (izņemot Kurzemes plānošanas reģionu (turpmāk – KPR)), veidojot 3 veida pakalpojumu sniegšanas vietas (dienas aprūpes centra, sociālās rehabilitācijas, atelpas brīža pakalpojuma sniegšanas vietas) 32 pašvaldībās.

No augstākminētā ir secināms, ka lielākā daļa lielo pilsētu (valstspilsētu) veido dienas aprūpes centra un sociālās rehabilitācijas sniegšanas vietas, izņemot Liepājas un Jūrmalas valstspilsētas, savukārt Daugavpils valstspilsēta veido arī atelpas brīža pakalpojuma sniegšanas vietu. Novadu griezumā – 3 pakalpojumu sniegšanas vietas veido 4 pašvaldības, 2 pakalpojumu sniegšanas vietas – 6 pašvaldības, 1 veida pakalpojums būs pieejams 27 pašvaldībās. Detalizētāku informāciju skatīt 9. tabulā.

9.tabula

Plānotie SBSP veidi bērniem ar FT sadalījumā pa pašvaldībām pēc DI ERAF projektu pabeigšanas (uz 2023.gada beigām)

Nr. p.k.	Pašvaldības ar trīs veidu SBSP infrastruktūru	Pašvaldības ar divu veidu SBSP infrastruktūru	Pašvaldības ar viena veida SBSP infrastruktūru	Pašvaldības bez SBSP infrastruktūras
1.	Daugavpils	Rēzekne	Augšdaugavas novads	Gulbenes novads
2.	Rēzeknes novads	Balvu novads	Preiļu novads	Valkas novads
3.	Cēsu novads	Ludzas novads	Dobeles novads	Līvānu novads
4.	Madonas novads	Krāslavas novads	Jelgavas novads	Liepāja
5.	Jelgava	Valmieras novads	Aizkraukles novads	Ventspils novads
6.	Jēkabpils novads	Alūksnes novads	Ventspils	Talsu novads
7.	Bauskas novads	Smiltenes novads	Kuldīgas novads	Jūrmala
8.		Ogres novads	Dienvidkurzemes novads	Ropažu novads
9.			Saldus novads	
10.			Olaines novads	
11.			Ādažu novads	
12.			Limbažu novads	
13.			Ķekavas novads	

14.			Siguldas novads	
15.			Salaspils novads	
16.			Saulkrastu novads	
17.			Tukuma novads	

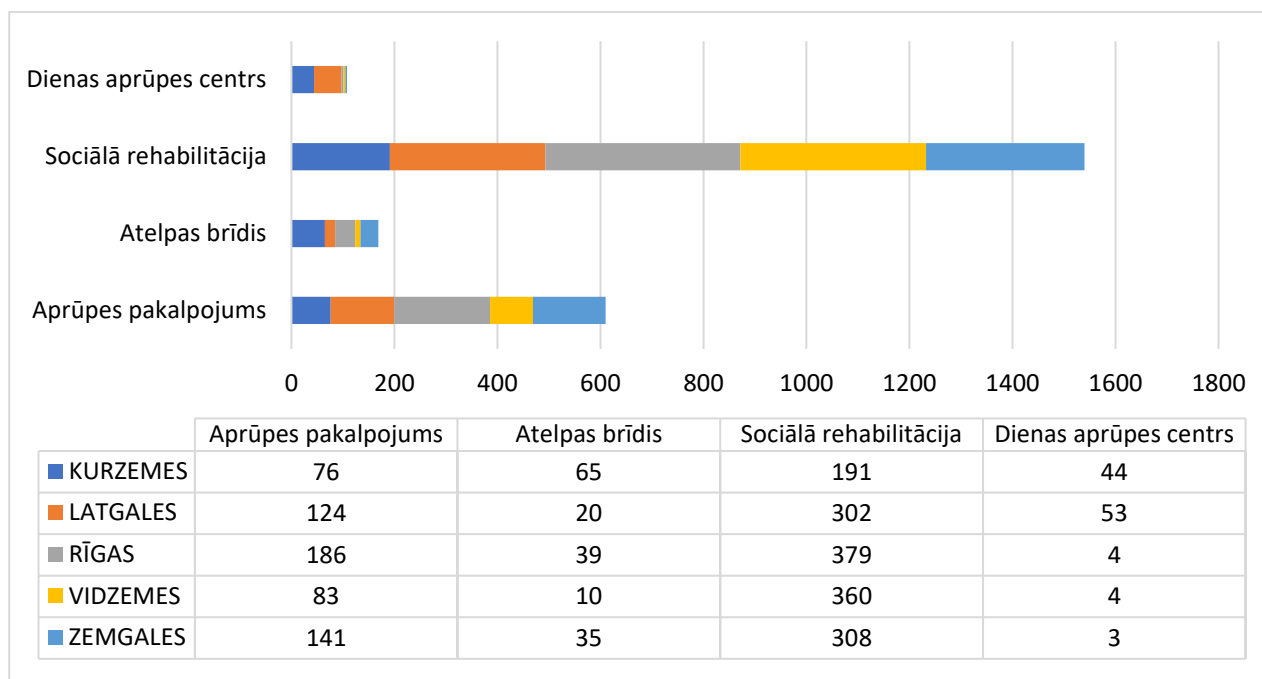
Avots: LM dati

Ņemot vērā 8.tabulā esošo informāciju, var secināt, ka **pēc DI ERAF projektu pabeigšanas bērniem ar FT 8 pašvaldībās būs izveidota daudzveidīga SBSP infrastruktūra un vēl 8 pašvaldībās – infrastruktūra 2 veidu pakalpojumiem.** Savukārt, lai katrā pašvaldībā būtu vismaz viena SBSP sniegšanas vieta, būtu jāizveido pakalpojumu sniegšanas vietas vēl 8 pašvaldībās. Papildus tai ir jāņem vērā pieprasījums pēc pakalpojumiem, pakalpojumu sasniedzamība un bērnu ar FT skaits konkrētā pašvaldībā, kā arī tas, ka daļā pašvaldību varētu būt apgrūtināti izveidot SBSP sniegšanas vietu konkrētā teritorijā vai arī citās pašvaldībās var būt nepieciešami vai pieejami vairāk par vienu SBSP pakalpojumu sniedzēju.

DI ESF projektu īstenošana ir pierādījusi, ka bērniem ar FT visvairāk pieprasīti ir sociālās rehabilitācijas pakalpojumi un sociālās aprūpes pakalpojums dzīvesvietā, skatīt informāciju 7.attēlā.

7.attēls

DI ESF projektos sniegtie SBSP bērniem ar FT uz 31.03.2022.

Avots: Plānošanas reģionu dati

Arī bērniem ar FT, tāpat kā pilngadīgām personām, paredzēts, ka katrā pašvaldībā būs obligāti nodrošināmie sociālie pakalpojumi jeb minimālais sociālo pakalpojumu grozs, un citus sociālos pakalpojumus pašvaldība varēs attīstīt tikai tad, ja ir nodrošināti obligāti nodrošināmie sociālie pakalpojumi. Tā bērniem ar FT (invaliditāti) kā obligāts sociālo pakalpojumu grozs ir paredzēts:

- aprūpes mājās pakalpojums (tai skaitā Invaliditātes likumā noteiktais aprūpes pakalpojums bērniem),
- dienas aprūpes centra (prioritāri 16-18 gadus veciem bērniem, kuri nav iekļauti izglītības procesā) pakalpojums (ar pārejas periodu),
- atelpas brīža pakalpojums (institūcijā vai dzīvesvietā).

Augstākminētais obligāti nodrošinājamo SBSP klāsts tiek ņemts par pamatu, plānojot turpmākos ieguldījumus SBSP infrastruktūrā arī bērniem ar FT pašvaldībās, pamatā orientējoties uz pakalpojumu

pieejamību visās Latvijas pašvaldībās. Ieguldījumi šobrīd netiek plānoti sociālai aprūpei dzīvesvietā, jo šī pakalpojuma sniegšanai nav nepieciešami ieguldījumi infrastruktūrā.

Plānotais atbalsts SBSP attīstībai bērniem ar FT

Balstoties uz iepriekšminēto informāciju, atbalsts SBSP bērniem ar FT infrastruktūras attīstībai 2021.-2027. gada periodam indikatīvi tiek plānots šādi:

- Atelpas brīža pakalpojumu izveide nav prioritāra, bet ir vērtējama katrā gadījumā atsevišķi, jo:
  - 1) ar ES fondu atbalstu notiek izmēģinājumu projekts par atelpas brīža pakalpojuma sniegšanas iespējām bērna dzīvesvietā (mājoklī), lai novērtētu, vai šāda pakalpojuma sniegšana sniedz pietiekamu atbalstu vecākiem, vienlaikus nodrošinot pakalpojuma sniegšanas pamatprasības. Šī pakalpojuma turpmāka attīstība ilgtermiņā tiks plānota pēc īstenojamo aktivitāšu rezultātu izvērtēšanas,
  - 2) atelpas brīža pakalpojumu sniedzēju noslodze ir ļoti neprognozējama un sezonāla, t.i., pieprasījums pēc pakalpojuma ir lielāks vasaras mēnešos vai skolēnu brīvlaikā, tādējādi gan finansējuma, gan cilvēkresursu noslodzes plānošana gada ietvaros ir ar sezonālu raksturu un nepastāvīga.
- Dienas aprūpes centru izveide ir nepieciešama un atbalstāma, vienlaikus stiprinot speciālistu kapacitāti un telpu pieejamību, t.sk. gatavību sniegt pakalpojumu bērniem ar smagiem funkcionāliem traucējumiem vai bērniem, kuriem ir diagnoze, kas prasa īpaša/speciāla atbalsta sniegšanu, piemēram, bērniem ar autiskā spektra traucējumiem.
- Sociālās rehabilitācijas centru izveide ir jāvērtē kopsakarā ar esošo DI ESF sniegto atbalstu, kas pierāda, ka lielākā daļa sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanas vietas/kabineti ir sociālo pakalpojumu sniegšanas vietās, piemēram, fizioterapija, smilšu terapija, logopēds, ABA terapija utml. Līdz ar to sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanas vietas būtu jāattīsta, sniedzot atbalstu sociālo pakalpojumu sniedzējiem. Izvērtējot pieprasījumu pēc pakalpojuma konkrētā pašvaldībā, sociālo pakalpojumu sniedzējiem (piemēram, pašvaldībām, NVO) ir iespēja sniegt atbalstu ES fondu 2021 -2027. gada plānošanas perioda SAM pasākumu ietvaros (piemēram, SAM 4.3.5.1.pasākuma “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pieejamības palielināšana (DI turpinājums)”, SAM 4.4.1.1. “Atbalsts jaunām pieejām sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanā (inovācijas)”).

Vienlaikus no 2022. gada marta – maijam tika veikta pašvaldību aptauja (piedalījās 23 no 43 Latvijas pašvaldībām) par plāniem SBSP attīstībai tuvākajiem pieciem gadiem, kā rezultātā tika identificēts, ka pieprasījumu pēc SBSP bērniem ar smagiem funkcionāliem traucējumiem galvenokārt veido dienas aprūpes centra, atelpas brīža pakalpojumi, kā arī nepieciešamība pēc noteiktiem speciālistiem – ergoterapeits, mākslas terapeits, fizioterapeits, psihologs. Attiecīgi pašvaldības nodrošina aprūpes mājās, dienas aprūpes centra, atelpas brīža pakalpojumu, savukārt attiecībā uz noteiktiem speciālistiem - psihologa, fizioterapeita, ergoterapeita - pakalpojumus. No minētās aptaujas secināms, ka pašvaldības plāno attīstīt pakalpojumus, kuros nav plānoti ieguldījumi infrastruktūrā - aprūpes mājās pakalpojumu, dažādu speciālistu konsultācijas, atbalsta grupas vecākiem. Savukārt izveidot dienas aprūpes centru plāno Rīgas valstspilsēta, Siguldas un Ropažu novadi. Galvenokārt pašvaldības plāno SBSP sniegšanu deleģēt NVO vai izmantot blakus pašvaldību sniegtos pakalpojumus, vienlaikus norādot, ka pēc ATR ir salīdzinoši grūti prognozēt SBSP attīstību visā novada/pašvaldības teritorijā.

Ņemot vērā iepriekšminēto, 2021-2027. gadā atbalsts SBSP infrastruktūras attīstībai galvenokārt būtu **jābalsta uz dienas aprūpes centru attīstību un to darbinieku kapacitātes stiprināšanu** šādās pašvaldībās (izvērtējums balstīts uz pieejamo informāciju - kādi dienas aprūpes centri ir attīstīti ar ERAF atbalstu, kā arī LM tīmekļa vietnē pieejamo statistiku sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā 2020. gadā pašvaldību griezumā, pašvaldību aptaujā sniegtajiem datiem): Rīgas valstspilsēta, Salaspils novads, Siguldas novads, Ropažu novads, Ventpils novads. Papildu minētajam, izvērtējot izveidoto SBSP pakalpojumu sniegšanas vietu skaitu, ar ERAF atbalstu vēl **attīstāmas papildu dienas aprūpes centra pakalpojumu sniegšanas vietas** KPR (šobrīd izveidoti tikai 2 dienas

aprūpes centri – Ventspils pilsētā un Kuldīgas novadā) un RPR (šobrīd plānots izveidot dienas aprūpes centru tikai Ogrē).

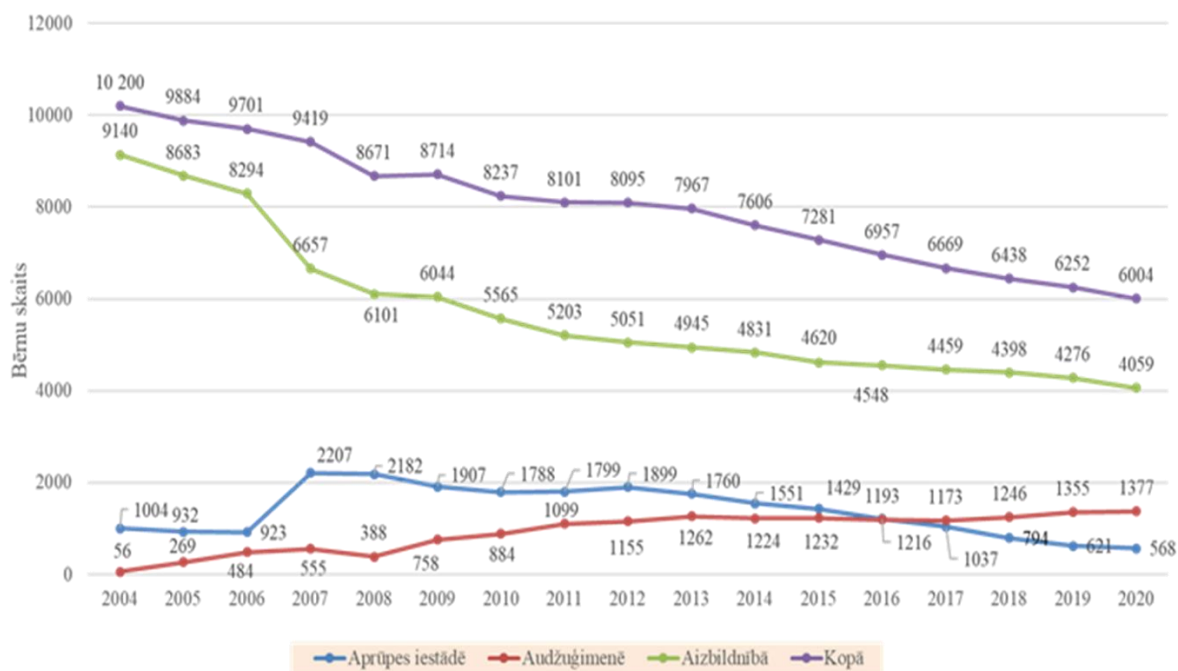
Tāpat kā cilvēku ar GRT pakalpojumu attīstība, tāpat arī bērniem ar FT pirms atbalsta sniegšanas uzsākšanas atbalstāmo SBSP izvietojums var tikt precizēts, balstoties uz aktuālo pieprasījumu pēc pakalpojuma, pašvaldības gatavību attīstīt pakalpojumus un ņemot vērā pakalpojumu sniegšanas vietas, kas papildus ERAF atbalstītajām tiks izveidotas līdz 2023. gada beigām.

III Ģimeniskai videi pietuvinātu sociālo pakalpojumu attīstība ārpusģimenes aprūpē esošiem bērniem ar smagiem un ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem

Kopš 2017. gada vērojama ilgstošas sociālās aprūpes institūcijās uzņemto bērnu skaita noturīga lejupslīde, tomēr joprojām ievērojams skaits bērnu ir ievietoti ilgstošas sociālās aprūpes institūcijās³⁹, no kuriem lielākais īpatsvars ir pusaudžu vecuma bērni un bērni ar smagiem funkcionāliem traucējumiem, ko neizvēlas uzņemt savā ģimenē ne audžuģimenes, ne adoptētāji, skatīt 8. attēlu.

8.attēls

Izmaiņās ārpusģimenes aprūpes jomā 2004.–2020. gadā

Avots: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas dati par bāriņtiesu darbu

Lai arī valstī būtiski palielinājies ģimenēm, kurās ir bērns ar invaliditāti, pieejamais atbalsts un pakalpojumi, kā arī aizbildņu un audžuģimeņu skaits⁴⁰ un tām pieejamā atbalsta apjoms, **VSAC**

³⁹ 2021. gada beigās ilgstošas sociālās aprūpes institūciju pakalpojumus bērniem sniedza 17 pašvaldību vai līgumorganizāciju sociālo pakalpojumu sniedzēji un 2 valsts sociālās aprūpes centri (4 filiāles).

⁴⁰ Bāriņtiesu sniegtā informācija liecina, ka aizbildnība joprojām ir galvenais ārpusģimenes aprūpes veids un aizbildņu ģimenēs tiek nodrošināta aprūpe 51.89% no visiem ārpusģimenes aprūpē esošajiem bērniem. 2021. gada sākumā valstī bija 3228 aizbildņi, kuru aizbildniecībā atradās 4059 bērni. Audžuģimeņu skaits 2021. gada sākumā – 752 audžuģimenes, kas ir par 117 audžuģimenēm vairāk nekā 2018. gadā (575), bērnu skaits audžuģimenēs 2021. gada sākumā – 1377 bērni, kas ir par 204 bērniem vairāk kā 2018. gadā (1173). Pēdējo divu gadu laikā arī bijis visvairāk faktiski darbojošos audžuģimeņu skaits – 569 audžuģimenes 2020. gadā un 564 audžuģimenes 2019. gadā. Pakāpeniski pieaug arī audžuģimeņu bērniem ar invaliditāti, kuram izsniegts atzinums par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem funkcionāliem traucējumiem skaits: 2019. gadā – 0, 2020. gadā – 9 un 2021. gada sākumā – 24, papildu info skat. <https://www.bti.gov.lv/lv/oficiala-barintiesu-statistika>

filiālēs⁴¹ joprojām atrodas bērni, kuriem vairāku gadu garumā nav izdevies atrast ģimeni vai atgriezties bioloģiskā ģimenē bērna smagā veselības un funkcionālā stāvokļa dēļ. 2021. gada 1. septembrī VSAC aprūpi saņēma 136 bērni, no kuriem lielākā daļa bija bērni ar smagiem un ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem – garīga rakstura, fiziskās attīstības, kā arī kombinētiem garīgās un fiziskās attīstības traucējumiem. No tiem 65% bija VDEĀVK atzinums par īpašas kopšanas nepieciešamību, 41% ārstu konsilija lēmums par paliatīvās aprūpes nepieciešamību, 48% pārvietojās ritenkrēslā un 30 % dzīvības uzturēšanai bija nepieciešamas medicīniskās tehnoloģijas (mākslīgā plaušu ventilācija, zonde enterālajai barošanai u.c. iekārtas).

Bērnām, augot institucionālā vidē, ir ierobežotas iespējas veidot emocionālo piesaisti vienam pieaugušajam, kā tas ir ģimenē, audžuģimenē vai aizbildnībā esošiem bērniem. Viņu attīstība ir kavēta, nereti ierobežota, kā arī netiek pilnvērtīgi nodrošināta bērna iekšējo resursu (t.sk. prasmju, iemaņu un intelektuālo spēju) izmantošana. Šiem bērniem nākotnē ir neiespējami vai grūti iekļauties sabiedrībā.

Primāri situācijās, kad bērns nevar atgriezties bioloģiskā ģimenē vai tikt adoptēts, ārpusģimenes aprūpe viņam ir nodrošināma pie aizbildņa vai audžuģimenē. **Tikai galējā situācijā bērnu var ievietot VSAC, vienlaikus nepārtraucot audžuģimeņu un aizbildņu meklēšanas procesu un aizvien regulāri izvērtējot iespējas bērnam atgriezties bioloģiskajā ģimenē.**

Pašlaik lielākā daļa bērnu ar smagiem un ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem, kuri 18 gadu vecumu sasniedz, atrodas VSAC, nonāk ilgstošas sociālās aprūpes institūcijās pilngadīgām personām, nevis uzsāk dzīvi sabiedrībā.

Latvija ir pievienojusies Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvencijai⁴² un sociālās politikas plānošanā ievēro arī citus Eiropas Savienības (turpmāk – ES) dokumentus⁴³, kā arī vadās pēc ES dalībvalstu labās prakses⁴⁴, kas atspoguļo izpratni par institucionālās aprūpes nepiemērotību un ģimeniskas vides būtisko lomu. Attiecīgi Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumu Nr. 338 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem" (turpmāk – MK noteikumi Nr. 338) 187. punktā noteikts, ka prasības par ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu (turpmāk – ĢVPP) pilnībā jāizpilda līdz 2023. gada 1. janvārim (pakalpojums jānodrošina atsevišķās dzīvokļa tipa sociālā pakalpojuma sniegšanas vietās; aprūpē esošo bērnu skaits vienā grupā nav lielāks par astoņiem bērniem; veidojot vairākas aprūpē esošo bērnu grupas vienā ēkā, bērnu aprūpes institūcija nodrošina, ka šajā ēkā neatrodas vairāk par 24 aprūpē esošiem bērniem).

DI ietvaros 2014.–2020. gada ES fondu plānošanas periodā tika identificēts un izvērtēts 1181 ārpusģimenes aprūpē esošs bērns līdz 17 gadu vecumam (ieskaitot), kurš saņēma valsts vai pašvaldības finansētu pakalpojumu ilgstošas sociālās aprūpes institūcijā. Ar ES struktūrfondu atbalstu 2014.–2020. gada plānošanas periodā pašvaldības, kuras ir iesaistījušās DI procesā, ievieš alternatīvu ilgstošas sociālās aprūpes institūcijas risinājumu bērniem, kuriem nav izdevies atrast piemērotu audžuģimeni vai aizbildni, tas ir, ģimeniskai videi pietuvinātu sociālo pakalpojumu jeb ĢVPP un jauniešu māju infrastruktūras izveidi. 11 pašvaldību projektos tiks izveidotas kopumā 124 ĢVPP un 8 jauniešu mājas

⁴¹ Šobrīd četras VSAC filiāles sniedz ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus bērniem – VSAC "Rīga" filiāle "Pļavnieki", VSAC "Rīga" filiāle "Teika", VSAC "Rīga" filiāle "Rīga" un VSAC "Kurzeme" filiāle "Liepāja"

⁴² 20.11.1989. Bērnu tiesību konvencijas, kurai Latvijas Republika pievienojās 1992. gada 14. maijā, 20. pants paredz, ka bērnam, kuram īslaicīgi vai pastāvīgi nav savas ģimenes vai kuru viņa paša interesēs nedrīkst atstāt ģimenē, ir tiesības uz īpašu valsts aizsardzību un palīdzību <http://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1150>

⁴³ Piemēram, Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikums dalībvalstīm Nr. Rec(2005) 5 par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs (Pieņēmusi Ministru komiteja ministru vietnieku 919.sesijā 16.03.2005.) - jānodrošina neliela ģimenes dzīves apstākļiem līdzīga dzīvojamā telpa

⁴⁴ Piemēram, FICE (Fédération Internationale des Communautés Educatives (angļu val. The International Federation of Educative Communities), IFCO (International Foster Care Organisation) un SOS Children's Villages (SOS bērnu ciemati) izstrādātie Quality4Children standarti bērnu ārpusģimenes aprūpei Eiropā paredz, ka ārpusģimenes aprūpes vietai jāatbilst bērna vajadzībām, dzīves situācijai un sākotnējai sociālajai videi. Aprūpes organizācija pieliek apzinātas pūles, lai nodrošinātu ārpusģimenes aprūpes vietas atbilstību bērna vajadzībām, dzīves situācijai un sociālajai videi, bērnu skaits grupā nepārsniedz 8 bērnus

pakalpojuma klientu vietas, skatīt 9. attēlu⁴⁵. Nevienā no pašvaldību īstenotajiem DI ERAF projektiem netiek paredzēts veidot infrastruktūru ĢVPP un jauniešu mājas pakalpojumu sniegšanai bērniem un jauniešiem ar smagiem un ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem.

9.attēls

DI projektos plānotā un izveidotā ĢVPP un jauniešu māju infrastruktūra ārpusģimenes aprūpē esošiem bērniem un jauniešiem sadalījumā pa pašvaldībām

Avots: LM dati

Neskatoties uz līdzšinējiem centieniem VSAC izveidot atbilstošu infrastruktūru ĢVPP sniegšanai bērniem ar smagiem un ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem, VSAC sniegtā pakalpojuma kvalitāti ietekmējošs faktors ir to ēku telpu stāvoklis un ierobežotās iespējas ēku sakārtošanai, tai skaitā nodrošināt vides pieejamību, higiēnas un epidemioloģisko prasību izpildi, kā arī esošais bērnu skaits vienā ēkā, kas rada risku zemākai pakalpojumu kvalitātei un neatbilstošai ĢVPP sniegšanai. VSAC filiāļu ēku tehniskais stāvoklis ir tikai daļēji atbilstošs pilnvērtīgu un kvalitatīvu pakalpojumu nodrošināšanai bērniem ar smagiem un ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem, proti, vide kopumā nav ērta un īpaši piemērota cilvēkiem ar smagiem kustību traucējumiem – ēkas vairākos stāvos, koridori ir šauri, kāpnes ir stāvas, ne visur ir piemēroti durvju ailu platumi, nav ierīkotas mehāniskās pacelšanas un pārvietošanas sistēmas (vadulas), ne visur iespējams ierīkot liftus vai diagonālos pacelājus. Līdz ar to, kaut arī iespēju robežās tiek nodrošināta vides pieejamība, ir grūtības nodrošināt brīvu un neatkarīgu pārvietošanos telpās, kā arī iekļūšanu un izkļūšanu no ēkas tiem bērniem un jauniešiem, kuri pārvietojas riteņkrēslā vai izmantojot citus tehniskos palīg līdzekļus. Neviena ēka, kurā sniedz pakalpojumu bērniem ar smagiem un ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem, sākotnēji nav bijusi plānota ilgstošas sociālās aprūpes institūcijā nodrošināšanai bērniem, tādēļ telpas iespēju robežās ir pielāgotas. Turklāt **esošo VSAC infrastruktūras pielāgošana tā, lai tā būtu ĢVPP sniegšanai maksimāli piemērota un atbilstoša**, nav saimnieciski izdevīga vai pat **ir neiespējama**, tāpēc ir jāveido jauna infrastruktūra ĢVPP sniegšanai ārpus pašreizējiem VSAC.

Jau iepriekš minētajā obligāti nodrošināmo sociālo pakalpojumu jeb minimālā sociālo pakalpojumu grozā ir iekļauts arī valsts finansēts ilgstošas sociālās aprūpes institūcijas pakalpojums bērniem ar

⁴⁵ Apstiprinot plānošanas reģionu DI plānus 2018. gadā, pašvaldības plāvoja izveidot: 35 sociālo pakalpojumu sniedzējus (321 klientu vieta), t.sk. 22 ģimeniskai videi pietuvināti pakalpojumi (232 klientu vietas) un 13 jauniešu mājas (89 klientu vietas)

smagiem un ļoti smagiem garīgās attīstības traucējumiem vai bērniem ar smagiem un ļoti smagiem fiziskās attīstības traucējumiem, kā arī bērniem ar kombinētiem smagiem un ļoti smagiem garīgās un fiziskās attīstības traucējumiem vecumā līdz četriem gadiem, un bērniem ar smagiem un ļoti smagiem garīga rakstura traucējumiem vecumā no četriem līdz 18 gadiem, kuriem funkcionālo traucējumu smaguma pakāpes dēļ nav iespējams nodrošināt aprūpi ģimenē, pie aizbildņa vai audžuģimenē.

Plānotais atbalsts ĢVPP infrastruktūras attīstībai

Balstoties uz iepriekšminēto informāciju, atbalsts ĢVPP ārpusģimenes aprūpē esošiem bērniem ar smagiem un ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem infrastruktūras attīstībai 2021.-2027. gada periodam indikatīvi tiek plānots šādi:

- ĢVPP infrastruktūras izveide ārpusģimenes aprūpē VSAC esošiem bērniem ar smagiem un ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem, kuriem funkcionālo traucējumu smaguma pakāpes dēļ nav iespējams nodrošināt aprūpi ģimenē, pie aizbildņa vai audžuģimenē, un jauniešiem no 18 gadiem līdz 25 gadiem (ieskaitot) ar smagiem un ļoti smagiem garīga rakstura traucējumiem, **ir nepieciešama un atbalstāma.**
- ĢVPP infrastruktūra (ne vairāk kā kopā 120 klientu vietas) tiek veidota **atsevišķās dzīvokļa tipa sociālā pakalpojuma sniegšanas vietās ārpus esošās VSAC infrastruktūras.**
- Izvēloties ĢVPP infrastruktūras izveides teritoriju, tiek ņemta vērā tās atrašanās vieta un vide (tas ir, vai tā ir vide, kurā ir viegli pieejami vispārējie (jo īpaši veselības aprūpes, izglītības pakalpojumi), ko izmanto pārējā sabiedrība) un speciālistu/darbinieku pieejamība.
- Veidojot ĢVPP infrastruktūru, papildus MK noteikumos Nr. 338 noteiktajām prasībām ir jāievēro arī šādi nosacījumi: **vienā ĢVPP sniegšanas vietā kopā var atrasties ne vairāk kā 12 bērni, vienā grupā aprūpi saņem ne vairāk kā četri bērni**⁴⁶, bērniem nodrošinot ne tikai apstākļus bērna vispusīgai attīstībai un veselības aprūpei, bet arī izglītības ieguves sekmēšanai, sadzīves un pašaprūpes iemaņu apgūšanai un nostiprināšanai, kā arī citu prasmju apgūšanai. Attiecīgi pakalpojuma sniegšanā iesaistot sociālo darbinieku, sociālo aprūpētāju vai sociālo rehabilitētāju, kā arī citus speciālistus⁴⁷.
- Atkarībā no tā, kādi ir bērna vai jaunieša funkcionālie traucējumi, ĢVPP sniegšanas vieta ir jāpielāgo bērna individuālajām vajadzībām, nodrošinot atbilstošu un atbalstošu pakalpojumu un atbalstu.
- Izveidotajai infrastruktūrai ir jāsekmē bērnu un jauniešu ar smagiem un ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem neatkarīgas dzīves iespējas un dzīves kvalitātes saglabāšana vai uzlabošana.
- Bērniem pieaugot, izveidotajā infrastruktūrā atbalstu var saņemt arī jaunieši vecumā līdz 25 gadiem⁴⁸, kuriem ir smagi un ļoti smagi funkcionālie traucējumi. Tādējādi jauniešiem, kurš būs saņēmis aprūpi ĢVPP, pēc pilngadības sasniegšanas nezaudēs sasaisti ar ierasto ģimeniskai dzīvei pietuvināto vidi un sekmīgāk apgūs neatkarīgai dzīvei nepieciešamās dzīves prasmes un iemaņas. **Ilgtermiņā pilngadību sasniegušiem cilvēkiem ar smagiem un ļoti smagiem**

⁴⁶ VSAC "Rīga" filiāle "Rīga" no 2018. gada 1. decembra līdz 2020. gada 31. decembrim īstenoja izmēģinājuma projektu ar mērķi pilnveidot ilgstošas sociālās aprūpes pakalpojumu bērniem ar smagiem un ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem, izstrādājot un aprobējot ģimenes tipa bērnu aprūpes modeli. Izmēģinājuma projektā tika iesaistīti 7 bērni, kuriem ĢVPP tika nodrošināts divās izremontētās un aprīkotās dzīvokļa tipa telpās ēkā Kapseļu ielā 31, Rīgā. Dzīvokļu iekārtojums un bērnu ikdienas ritms tika iespējami pielāgots ģimenes dzīvei un ģimenes vajadzībām. Ņemot vērā šā izmēģinājuma projekta rezultātus, secināms – lai bērnu ikdienas ritms būtu iespējami pielāgots ģimenes dzīvei, vienā dzīvoklī nevar izvietot vairāk par četriem bērniem

⁴⁷ Specifiskas prasības ģimeniskai videi pietuvināta pakalpojuma sniegšanai, t.sk. pakalpojuma sniegšanā iesaistītie speciālisti, to piesaistes veidi un darba organizācija tiks noteikti 2022. gada 2. pusgadā, LM sadarbībā ar pakalpojumu sniedzējiem, nevalstiskajām organizācijām, pašvaldībām izstrādājot prasības ģimeniskai videi pietuvinātam pakalpojumam. Prasību noteikšanā tiks ņemtas vērā mērķa grupas vajadzības, līdzšinējā pieredze ģimeniskai videi pietuvināta pakalpojuma sniegšanā (arī bērniem un jauniešiem ar smagiem un ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem), ES dalībvalstu labā prakse un nevalstisko organizāciju rekomendācijas

⁴⁸ Saskaņā ar Jaunatnes likuma 1. pantu par jaunieši tiek uzskatīta persona līdz 25 gadu vecumam. <https://likumi.lv/ta/id/175920-jaunatnes-likums>

funkcionāliem traucējumiem plānots nodrošināt grupu māju (dzīvokļu) un citu nepieciešamo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pieejamību, tai skaitā ar 2014.–2020. gada plānošanas perioda ES fondu atbalstu, arī 9.3.1.3. pasākuma "Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu infrastruktūras attīstība Rīgas valstpilsētas pašvaldībā" ietvaros izveidotajā infrastruktūrā un 2021.–2027. gada plānošanas periodā izveidotajā SBSPP cilvēkiem ar GRT infrastruktūrā⁴⁹.

LM 2022. gada laikā sadarbībā ar NVO un pakalpojumu sniedzējiem izstrādā grozījumus MK noteikumos Nr. 338, precizējot prasības ĢVPP bērniem un jauniešiem ar smagiem un ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem.

---

⁴⁹ Veicinot sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu infrastruktūras (piem. grupu māju (dzīvokļu), dienas aprūpes centru, specializēto darbnīcu) izveidi un pakalpojuma nodrošināšanu ES fondu 2021. – 2027. gada plānošanas periodā (DI turpinājums) pilngadīgas personas ar garīga rakstura traucējumiem un ļoti smagiem vai multipliem traucējumiem būs viena no prioritārajām mērķa grupām, tādējādi nodrošinot atbalsta un pakalpojumu pēctecību arī cilvēkiem ar smagiem vai ļoti smagiem funkcionāliem traucējumiem, kuri līdz 25 gadu sasniegšanai būs saņēmuši ģimeniskai videi pietuvināto sociālo pakalpojumu